

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA
KNJIŽEVNOST
IN PROSVETO

LETNIK XXXV.

ŠTEV. 12.

DECEMBER 1915

Vsebina decembrskega zvezka:

1. Oton Župančič: <i>Naše luči</i>	529
2. Fl. Golar: <i>Zimska</i>	530
3. Josip Kostanjevec: <i>Na solnčnih tleh</i> . (Konec.)	531
4. Fl. Golar: <i>Božič</i>	537
5. Fr. Albrecht: <i>V mrtvih nočeh</i>	538
6. Vseuč. prof. dr. Boris Zarnik: <i>O bojih v živalstvu</i> (Konec.)	545
7. E. Gangl: <i>Sonata o domovini</i>	549
8. Ivan Albreht: <i>Dekle z grbo</i>	555
9. Dr. Fr. Ilešič: „ <i>Vladimir in Kosara</i> “	561
10. Stanko Svetina: <i>Samogovor</i>	568
11. Fran Albrecht: <i>Na vrtu višnjevih nebes</i>	570
12. Književna poročila	571
J. Breznik: <i>Dr. Jos. Gruden, Zgodovina slovenskega naroda, V. zvezek.</i> — Dr. Fran Ilešič: „ <i>Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.</i> “ — Š.: <i>Dr. Jos. Kárásek, Počátky literarních styků česko-slovinských.</i>	
13. Nekrolog: Dr. J. Š.: † <i>Luka Pintar</i>	575

„Ljubljanski zvon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 9 K 20 h, pol leta 4 K 60 h,
četrt leta 2 K 30 h, za vse neavstrijske dežele po 11 K 20 h na leto.

===== Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h. =====

Izdajatelj in odgovorni urednik: Valentin Kopitar.
Upravišтво v „Narodni tiskarni“ v Ljubljani, Knaflova ulica št. 5.

Lastnina in tisk „Narodne tiskarne“ v Ljubljani.

Oton Župančič:

Naše luči.

(Motiv iz Upanišad.)

Odgovôri, Ciciban:
Kaj je naša prva luč?

Naša prva luč je solnce:
z zlato roko svet odgrinja,
zlatih ciljev nas spominja.

Solnce je zašlo za goro,
odgovôri, Ciciban:
Kaj je naša druga luč?

Naša druga luč je mesec:
daleč smo se zanočili,
v mesečini prav hodili.

Solnce je zašlo za goro,
mesec je zašel za solncem;
odgovôri, Ciciban:
Kaj je naša tretja luč?

Naša tretja luč je ogenj:
gospodarja, vso družino
zvabil v svojo je svetlino.

Solnce je zašlo za goro,
mesec je odšel za solncem,
ogenj v hiši je ugasnil;
odgovôri, Ciciban:
Kaj nam je četrta luč?

Luč četrta je beseda :
jasna hodi med narodi,
dušo k duši tajno vodi.

Solnce je zašlo za goro,
mesec je odšel za solncem,
ogenj v hiši je ugasnil,
sam ostal si brez besede ;
odgovôri, Ciciban :
Kaj je naša zadnja luč ?

Naša zadnja luč je duh :
vse je mračno, duh nam seva,
k Bogu pota razodeva.

Fl. Golar :

Zimska.

Plamteče in blesteče v lica
razkošno jutro se smehlja,
da se leskeče do srca
planica in sinjâ gorica.

In svetle moje so zenice
vihrajo v vetru mi lasje
in dalje hrepeni srce —
naprej na tiste bi strmice,

kjer jutra zimskega sijaj
iz zlatih vrčev vino pije,
da z zlatim smehom svet oblije,
planino in blesteči gaj.

Josip Kostanjevec:

Na solnčnih tleh.

Povest.

(Konec.)

XV.

S stisnjenimi ramami in z rokami v hlačnih žepih je drobil Perko nekega popoldne proti staremu mestu. Čudna mešanica je bila čitati na njegovem obrazu: izredno dobra volja in hkrati nenavadna zamišljenost. Žvižgal je predse skozi škrbine svojih zob, smehljal se, kimal z glavo, ustavljal se in pohiteval. Njegove zvite oči so pripovedovale poglavja iz pravkar minolih dni njegovega življenja.

Bil je za spoznanje čedneje oblečen kakor v prejšnjih časih in obrit, tudi čevlji so kazali modernejšo obliko. Na nekem oglu je stopil v žganjarno in naglo izpil par čašic zelenega in grenkega.

Preromal je par ozkih ulic in stopil v neki zagati v eno izmed onih hiš, ki rijejo druga v drugo s svojimi vežami, z okni in s strehami. Po začrnelih in polzkah kamenitih stopnicah je stopal v prvo nadstropje in pozvonil na nizkih durih trikrat zaporedoma. Odprle so se sameobsebi in Perko jih je za seboj zopet skrbno zapahnil. Skozi temo se je nato tipal dalje po nekakšnem mostovžu in se priril do konca. Tu je potrkal samo enkrat in z enim samim prstom ter takoj vstopil. Bil je v veliki, elegantno opremljeni sobi s težkimi preprogami po tleh in z modernimi zastori ob oknih. Hkrati so se odprle duri sosednje sobe in k Perku je stopila ženska v domači ohlapni obleki z visoko frizuro. Bila je srednje starosti. Njen obraz je kazal sledove nekdanje lepote, a leta so začrtala vanj različne dobe burnega življenja in užitih strasti. A Perko je vendar gledal vanj kakor v solnce in neizrečeno se je skrčil ob pogledu iz njenih črnih, še vedno žgočih oči. Popolnoma je bil v njeni oblasti. Podala mu je roko, a on jo je potegnul in prižel k sebi ter naslonil glavo na njeno ramo.

„Ne bodi sentimentalen, Perko,“ je dejala ona ter ga pogladila po zmršenih osivelih laseh. „Pripoveduj rajši, kaj si prinesel dobrega“.

Sedla sta na divan z roko v roki.

„Si prinesel denar?“ je vprašala nato nenadoma.

„Vedno najprej govoriš o tem, Lucija,“ ji je očital rahlo in se stisnil bliže nje. „Denar, denar! A jaz potrebujem ljubezni, Lucija, ljubezni!“

„Norček, kaj naj bo ljubezen brez denarja?“

„Ti me ne ljubiš, Lucija!“ je viknil otožno.

„Kaj se to pravi, ne ljubiš! Ali ti nisem dokazala že tisočkrat, da je moja ljubezen nesebična in globoka! Do tebe, do koga neki? Ali naj ljubim Burlattija, tega debeluha? Snoči je bil tukaj, pa zopet brez uspeha, kakor vedno dozdam.“

Gledal jo je od strani in pomežiknil.

„Ali naj ti še enkrat verujem?“

Zgenila je nejevoljno z ramami.

„Ako nočeš, pusti. Ponujal mi je udobnejše stanovanje, preselim naj se na Corso, da ga ne bodo videle te ulice. Pa sem mu odločno odbila, ker ljubim tebe, prijatelj. Razumeš?“

„Odkedaj te zalezuje, Lucija?“ je vprašal Perko ponižno, a pri tem so njegove oči gorele čudno in sovražno.

„To dobro veš. Odkar smo se spoznali v Fenice. Lep večer je bil tistikrat, pokale so šampanjke v zaprti sobi in nekoliko mesecev smo bili mlajši tačas,“ je vzdihnila naivno. „Kako to hitro teče, meseci so leta in preden se zavemo iz pijanosti, smo stari.“

„Nisem te vprašal tega,“ je dejal nevoljno. „Kolikokrat je bil potem tukaj, Lucija?“

Zasmejala se je in se obrnila od njega.

„Kako si zabit, Perko. Nisem pri izpovedi.“

Vstala je in stopila pred ogledalo. Frizura ji je bila zdrknila na vrat. Po prstih je pristopil Perko in jo prijel okoli pasu.

„Ne zameri, Lucija! Meša se mi, ljubosumnost pač ne izbistri pameti. Denar sem prinesel.“

Nasmejala se mu je hipoma od strani in iztegnila roko.

„Daj sem, potem govoriva dalje!“

Perko je vzdihnil in segel v nedrije. Položil je dva stotaka v njeno roko ter dejal:

„Zadnji so za dolgo, Lucija. Pojutrišnjem je moj posel dovršen, volitve bodo končane. Še krokanje potem in malo pijanosti, a nato maček, velik in dolg, štiridesetdanski post, Lucija.“

Smeje je spravila denar in se mu potem ovila okolu vratu.

„Moj si, ves moj. Kaj nama mari pozneje? Se že kako prebijeva, samo da je zdaj, dokler sva še nekoliko mlada.“

Takoj pa je postala sentimentalna in dejala tiho kakor bi sanjala:

„Potem ko ne bo ničesar več, Perko, ... potem ... umreva ... skupno ... takole ...“

Zamižala je in legla na divan.

Perko se je spustil ob njej na kolena in poljubljal njene zaprte trepalnice ...

Zadremala je nekoliko. Perko se je dvignil po prstih in stopil parkrat po sobi. Ko je šel mimo vrat sosednje sobe, je videl na mizi odprt list. Nekaj ga je zbodlo, naglo je pristopil, vzel list v tresoče roke ter čital:

„Ob osmih zvečer pridem. Skrbi, da naju ne bo motil nihče.“ Podpisa ni bilo nobenega, toda Perko je dobro poznal pisavo, bila je Burlattijeva.

Za hipec je obstal, kakor bi treščilo vanj. Potem pa se je prijel za glavo in zarjul. Preplašena je skočila Lucija kvišku in planila proti njemu. Toda z vso silo jo je zagnal od sebe, da se je zvalila po tleh in butnila z glavo ob stol. Onesvestila se je. Toda on se ni brigal zanjo, potegnil ji je iz žepa pravkar podarjena dva stotaka, škrtal je z zobmi, stiskal pesti in klet. Kakor blazen je taval proti izhodu in izginil na ulici ...

Na koncu Corsa mu je hipoma privozila nasproti kočija Fabrova. V njej je sedel Fabro sam. Opazil je Perka in odzdravil. Tedaj se je Perko nasmejal in priskočil k vozu. Izpregovoril je na tihem par besed s Fabrom in ta je ukazal kočijažu, da ustavi. Perko je skočil v voz, kočijaž je obrnil in šlo je v diru nazaj proti Fabrovi hiši. Vso pot ni nihče izpregovoril besede.

Fabro je šel s svojim gostom v oddaljeno samotno sobo ter jo zaklenil. Ponudil je Perku stol in sedel nasproti njega.

„Torej?“ je vprašal nakratko.

Perkove misli so bile že popolnoma zbrane, vedel je, kaj mu je storiti.

„Važna novica je na prodaj,“ je odgovoril počasi.

„Česa se tiče?“

„Volitev in še marsičesa drugega; tudi vas neposredno.“

„Koliko je vredna?“

Perko je pomislil.

„To se ne da preceniti. Brat bratu pa par tisočakov.“

„Huda mora biti, ker je cena tako visoka. Ne gre za manj?“

„Kaj boste mešetarili, gospod Fabro? Ne spodobi se takšnemu gospodu. Kdor ima na razpolaganje tako velike vsote za ženske,

tudi ne bo skoparil, ko je na tehtnici njegovo dobro ime in svoboda. Sicer pa kakor hočete.“

Dvignil se je kakor bi hotel oditi.

Fabro mu je vrgel dva tisočaka na mizo.

„Tu imaš! Ako ni vredno toliko, te pretepem in ukažem vreči po stopnicah.“

Perko je previdno spravil denar in se režal.

„Še več je vredno, še več. Boste videli . . . Lepo svaštvo, to vaše, nekdanje vaše. Vi mislite, da imate svoje svetništvo že v žepu takole dobro spravljeno in gotovo? Pa ga nimate, gospod Fabro, tako vam povem. Ako hočete posekati svojega nasprotnika, tedaj se morate požuriti, sicer bo prepozno. Pazite, kaj vam sedaj povem.“

Potegnil je iz žepa svoje zapiske in mu razkladal svoje dovršeno delo.

Fabro je bil presenečen. Torej na takšen način bi bil kmalu opeharjen! In kako grdo bi se bil osmešil! Vendar je ostal miren, Perku ni hotel kazati svojega razburjenja.

„Takšnih lopovov še nisem videl, kakor — si ti, Perko,“ se je smejal Fabro. „Povej mi vendar, kaj te je navedlo, da si ga izdal?“

Perko je zazijal.

„Kdo ga izdaja, vas vprašam! Ako človek podpira dobro reč, ako noče, da bi vsaka duševna ničla gospodarila v našem lepem mestu, pa je pri vas izdajalec. Da, gospod Fabro, to je nehvaležnost.“

Bil je užaljen in se je namrdnil. Fabro je gledal zapisnike in jih študiral.

„Kdo mi je porok, da je vse to res, kar praviš,“ je vprašal naenkrat Perka. „Papir je potrpežljiv, načekati se da nanj, kar hočeš. Ako si me nalagal, te spravim v luknjo.“

„Pa še nekaj je, kar je tudi še nekoliko vredno,“ je nadaljeval Perko, ne da bi reagiral na Fabrove bosedede. „Primaknite še nekaj za pijačo, pa izveste.“

„Niti vinarja več,“ je dejal odločno Fabro. „Domenjeno je bilo tako in pri tem ostane. Torej?“

„Kakor hočete, gospod. Fabro. Ako tega ne izveste, vam vse skupaj nič ne pomaga, kar sem vam povedal dozdej. Tudi ako bi vas hoteli vsi voliti, vas ne bodo, ker vas ne bodo smeli.“

„Torej še večja lopovščina kot dozdej. Koliko pa potrebuješ še, da ponesesh v žrelo madami Luciji,“ se je rogal Fabro.

Perko je planil kvišku.

„Kaj vam to mari? Madama Lucija vas ni še izdala in slabo vam pristoja, da jo žalite. Toliko je še vedno vredna kakor madama Rossi.“

Ves je bil v ognju in Fabro je uvidel, da ga je pičil na najobčutljivejšem mestu. Delal se je, kakor ne bi bil opazil žalitve z Rossijevo in ga je potisnil na stol, zakaj njegova radovednost se je bila podvojila.

„Torej, kaj je?“ je vprašal in mu vrgel še nekaj drobiža.

„Pospravite skrbno svoje reči vi in vsi drugi, ki ste pri vašem skrivnem društvu, vi, ki si želite izpremembe, ki hrepenite, da se Italija zaokroži s Trstom in še dalje. Dovolj je smeti po vaših predalih in ako jim pride pod prste samo ena, tedaj ste izgubljeni.“

Fabro je prebledel. Stisnil je pesti in siknil kletev izmed zob.

„Torej tudi kaj takšnega so zmožne te bestije,“ je zarjul. „Gorje mu, lopovu, gorje!“

„Lopovi smo vsi enaki,“ je dejal Perko sedaj mirno. „Vsak svojega kalibra. Samo nekateri so bolj previdni, drugi bolj zabiti. Med prve spadate vi, med zadnje Burlatti . . . Jaz sem torej svojo delo opravil. Ker pa ne bomo vsled tega mogli nekaj časa zborovati pri Luciji, vas prosim še to, da mi kot pokornemu slugi izposlujete primerno odškodnino za vse poti, ki sem jih imel v službi te družbe. In veste, da sem bil vzoren in vdan sluga.“

Fabro se ni zmenil več zanj. Stopil je k mizi in napisal nekaj pisem. Poklical je slugo ter jih izročil, da jih nese takoj na poedine naslove.

Ko je šel Perko po stopnicah navzdol, si je zadovoljno mel roke in mežikal.

„Dobro sem opravil. Oh, maščevanje, kako si ti sladko,“ je govoril polglasno in božal bankovce v žepu. „In izpolnilo se bo tvoje hrepenenje, Perko. Vseh vezi si prost, nič te ne more več zadržati v tem gnezdu polnem gnilobe. Proti solncu pojdeš, v deželo srečnejšo, v deželo, kjer prebivajo ljudje lepših misli in nežnejših src, v deželo svojih sanj, k zibelki svojih dedov!“

Še tisto noč se je odpeljal Perko s prvim parnikom proti Benetkam. Ko je stopal po mostu na parnik in se ozrl na mesto, bleščeče v stotinah luči, ga je hipoma obšla neka otožnost in mu je skoro zastala noga . . .

XVI.

Veselo se je začel razvijati slovenski živelj v Trstu. Seme, ki so ga zasejali Podlipnik in drugi, je rodilo lepe uspehe. Po ulicah in šetališčih, po javnih prostorih se je glasila naša govornica in nihče se ni več bal govoriti glasno. Daleč ni bil več čas, ko se ji morajo odpreti duri še vse nekam drugam. Semtertja so se vršile praske v mestu in na deželi, a podlegli niso navadno Slovenci, po vsakem boju so ostali tem čilejši, tem samozavestnejši. Toda do cilja je še daleč, nihče ne more izračunati daljave v naprej. Koliko krogel ga bo še izgrešilo, preden se vlije prava, ki ji je pot namenjena v črno? Kdo bi mogel to vedeti? . . .

Burlatti je bil tačas propadel pri volitvah in izvoljen je bil Fabro. Mož je moral občutiti vso težo Fabrovega maščevanja. Prejšnji prijatelji in zavezniki so mu postali neizprosni sovražniki in so ga skušali upropastiti. Povsod so mu bili za petami, za vsak korak, za vsako njegovo dejanje in nehanje so vedeli. To ga je razburilo, da je delal pri trgovini čim večje napake in pogreške. Na vseh koncih in krajih se je kazala izguba, daleč ni bil več čas, ko bo treba ukloniti glavo in prepustiti mesto drugemu.

Medtem pa je bil toliko bolj delaven Podlipnik. Z Demirosejem sta ukrepala, kako bi se dala rešiti ta postojanka za narodno stvar. Prehitro nista smela začeti, čakati je bilo treba, da se docela stre Burlattijeva odporna sila. Zakaj Burlatti je bil navzlic vsemu še vedno neizprosni Italijan, ki bi ne hotel deliti svojega podjetja s Slovencem, kaj šele, da bi ga popolnoma prepustil. Podlipnika pa je čislal, ker je bil spretna in zanesljiva moč. Zato ga tudi navzlic dogodku z Elzo ni odpustil iz svoje službe. Pazil pa je, da se nista sešla nikdar več, ko se je Elza vrnila iz Dalmacije.

Toda prišel je čas, ko je bil Burlatti popolnoma ubit. In tedaj je stopil Podlipnik predenj ter se mu ponudil za sodruga trgovine.

„Kje pa vzamete kapital, prijatelj?“ se je začudil Burlatti. „Niti pojma nimate, koliko bi se potrebovalo, da se reši.“

„Dobro vem tudi to,“ je odgovoril Podlipnik. „Častna beseda, da vse izide prav, ako se odločite.“

Burlatti pa se še ni mogel odločiti. Cel teden se je boril sam s seboj. Hudi so bili ti boji, o tem je pričala vsa zunanost njegova, a nazadnje se je ydal.

Tako je Podlipnik postal Burlattijev sodrug s pomočjo kapitala svojega očeta, ki se je bil pri njem nastanil po svoji vrnitvi iz

Amerike. Da je mož premožen, ni slutil do tistikrat nihče, zakaj živel je skromno in sam zase poleg sina. Kolikor je manjkalo, se je dobilo na posodo.

Trgovina je nenadoma vzcvetela. Burlatti je samoobsebi stopil v ozadje in porojena je bila skoro nova in prva velika slovenska tvrdka. Ta dogodek se je obhajal med Slovenci na najslavesnejši način. Bil je dalekoviden mejnik, ki je iz njega izvirala moč in ki so iz njega črpali zaupanje v nadaljne uspehe vsi misleči narodni krogi.

Pri tej slavnosti je bil navzoč razen vsega trgovskega osebja z mladim Švaro vred tudi gostilničar Zega s Koprive. Velikemu možu se je svetil obraz v radosti in navdušenju, ko je sprožil napitnico in jo končl z besedami:

„Kako sem vam že rekel, ko ste prvič prestopili prag moje hiše? Visoki in smeli so vaši načrti, gospodine. Kaj, če bi se res kedaj uresničili? Prav imate, predvsem učenje in natančno poznanje stroke, potem pridnost in varčnost, preišljena podjetnost in podlaga je ustvarjena. Vse je bilo pri vas in zraven je še pristopila sreča, ki je vsakemu junaku mila. Trčim torej z vami in z vsemi, da bi začeto delo raslo in se razcvitalo, da bi zraslo v velikansko drevo, pod čigar vejami nam bi bilo dobro biti. Živeli Slovenci!“ ...

Fl. Golar:

Božič.

Njiva in livada spita,
s srebrnino vsa ovita,
kot v plenica^h dete spi;
mrzle božje so oči. —
O Božiču vsi veseli
siromaki bodo peli:

Dobri, sveti otročiček,
tebe greje siv osliček,
zvezda ti iz glave rase, —
oj, ne misli samo nase,
mesto mrza daj nam kruha
in obleci potepuha!

Fran Albrecht:

V mrtvih nočeh.

Teden dni je deževalo neprestano. Pol ure se je usipal tih, droben, pršeč dež, tik nato pa se je razlilo s črnega neba kakor ob vesoljnem potopu, da so debele in težke kaplje vode razbijale ob steklo oken in je siva, motna mlakuža preplavljala umazane ulice — spet nato pa je postalo nenadoma vse tiho. Ozračje se je pomirilo, prenehalo je liti, v sivotežak dan se je izgubilo par žarkov solnčne svetlobe, vsak trenotek se je moralo javiti solnce, veličastno pomladno solnce. Ni se javilo. Iznova je jelo pršeti s tihim igličastim dežjem, s svojo monotono, neznosno enoličnostjo in dan se je spet odel v svoj mrki, žalobni pajčolan. In tako se je ponavljalo venomer teden dni, dan za dnem, vedno ista pesem, isti refren. Zdelo se je nazadnje, da ne bo nikoli konec tega pršenja in prhutanja, da ne bo nikoli več obsijalo solnce s svojo čilo lepoto in jasnino te žalostne zemlje. Le polmrak in dež, ta škropeči tihi dež, kakor počasno, trudno umiranje . . .

Mesto je ležalo kot v grobu; maloštevilni ljudje pa so zaviti do nosu v svoje plašče begali kot sence križem ulic z zlovoljnimi obrazi, srditimi očmi in stisnjenimi ustnami ter so se prepirali sami s seboj.

Tudi Ivan Štefula se je prepiral s samim seboj, ko je hodil po svojem ozkem kabinetu visoko gori nekje v črni hiši, — hodil od vrat do okna, od okna do vrat, zadeval se ob pohištvo, preklinjal in ogorčeno protestiral ter ni mislil ničesar. Tupatam se je potipal za čelo in za sence, ki so mu gorele kakor razpaljene.

— In vendar ne producirajo niti ene pametne misli ti ničvredni možgani, ki mi kar gorijo v blaznem plamenu . . . je zakričal končno srdito skozi zobe ter z vso silo treščil s pestjo ob svojo razbolelo glavo.

Nato je za trenotek obstal in zopet nadaljeval svojo pot doli-gori-goridoli. Stol, ki je stal ob pisalni mizici, ga je zadel naravnost v komolec. Štefula je vdaril srdit s peto ob tla in odrinil stol nerovno proč. Pri oknu je obstal, zavzdihnil in naslonil svoje vroče, izmučeno čelo ob rosno steklo ter je s praznimi, brez konca žalostnimi očmi motril ta sivi, umazani dan.

— Toliko sem pričakoval in zdaj noče, noče priti! se mu je trudno in težko izvilo iz grla. Sedem dni je, kar pričakujem pomladi, sedem brezkončnih mrtvih noči — a ni je, ni je od nikoder! Morda ne pride nikoli več . . . Morda je zdaj konec vsega, konec sveta! In mi vsi se potopimo v umazani povodnji . . .

Poleg okna je stal belo prevlečen oguljen fotelj in vanj se je resignirano brez volje zgrudil Ivan Štefula. Z rokama si je stiskal glavo, z zobmi si je grizel ustna ter ni mogel drugače, da je v svoji onemoglosti tožil in ječal brez prestanka.

— Takšno življenje, takšno življenje, mili Bog! je ponavljal venomer in kot mlado, sentimentalno dekletce bi se razjokal do solz, da je znal še jokati s svojimi suhimi očmi. Tako ubogo in revno, tako prazno in brezbarvno je to življenje! Vso dušo so mi že razžrle te noči, vso kri, vso moč je izsesal iz mene ta prokleti dvom! . . . Ničesar drugega nočem, nego samo odgovor na vprašanje: Ali je moje življenje vredno življenja? Kdo mi odgovori?

Ivan Štefula je vstal iz fotelja in se ozrl po svojem kabinetu, nemem in mračnem, kakor se slab govornik ozira nezaupljivo po svojih poslušalcih. In tišina, v katero je že neštetokrat palo to vroče vprašanje razdvojenega srca, je molčala tudi tokrat. In Ivan Štefula se je spet zgrudil v fotelj.

— Oh, saj vem, da je v meni samem skrit odgovor na to, da se bo razodelo vse samo obsebi, ko bo izzorelo v času. Tako je govoril in bil uverjen, da se bo razrešilo vse nenadoma, čez noč, spomladi, ko bo prišla in se mu razodela, bolniku s krasoto mlade kraljice in mu z milostnim nasmehom da silo novega življenja, ali pa ga s svojo solnčno roko mrzlo zavrne, naj pogine. Tako silno in bolno je čakal pomladi s svojim edinim, beraškim upanjem, ki si ga je drznil še gojiti!

— In zdaj dežuje, dežuje neprestano . . . Zdi se, da se je celo nebo zaklelo proti meni in me hoče ugonobiti . . .

In znova je jel preklinjati življenje, to svoje ubogo tako brezbarvno in prazno življenje. In s prstmi si je zaril v lase, z zobmi si je razgrizel ustna, z nogami je drsal nervozno po podu semintja. Potem pa se je kar nenadoma in nepričakovano z vsem svojim drgetajočim telesom in s povzdignjenimi rokami vrgel iz fotelja in zdrknil pred svojo posteljo, stoječo ob nasprotni steni pri oknu, na kolena. Svoje razžarjene oči je kakor v asketskem zamaknjenju vprl na sliko, visečo na steni nad posteljo, predstavljajočo žensko telo, tako vse belo in bleščeče, kakor izrezano iz srebra, zastrto

samo s kopreno prozorne megle ranega jutra, vstajajoče z razpletenimi lasmi, vihrajočimi in zlatimi od solnca, iz črnih prepadov razpenjenih morskih valov — simbol zmagovitosti, ljubezni, mladosti in lepote —: Venus Anadiomene.

Pred njo se je vrgel Ivan Štefula na kolena in k nji je molil, kakor v histerični pijanosti in nenadnem izbruhu abnormalnosti: Ah, pridi in usliši moje vdane molitve! Ti solnčna in vedra, usliši ječanja skrušenega in onemoglega, do najglobljih globin ranjenega srca! Usliši izgubljenca, ki se opoteka skozi te mrtve noči, pijan svoje lastne mladosti! Usliši ga ter razženi njegove dvome, razsvetli laž od resnice, loči moč in onemoglost, pot navzgor in navzdol, vero in nevero — nalij mu v dušo sladkopekočega ognja vsega spoznanja! In odreši me samega sebe . . . In daj mi karkoli — življenje ali pogin, samo da stopim trdno, kakor stopi mož! Ne daj, da bi se utopil v svojih dvomih, da bi ugasnil v teh črnih, mrtvih nočeh, da bi se pogreznil v tolmunih svojih kalnih sanj! Zato mi pokaži pot: ali je moje življenje vredno življenja?

Tako je končal Ivan Štefula svojo čudno molitev, ki jo je bil molil bolj s srcem nego z ustmi, a z vso notranjo vznosenostjo in ognjevitostjo mladega pogana, ki kleči pred ženskim telesom in dviga k njemu svoje roke kakor k Bogu. Kot da se je iztrezil iz trenutne omotice, je brzo vstal in se obrnil proč. Čez njegov blede vijoličnosivi obraz je šla temna rdečica, kakor da se sramuje pred samim seboj.

— Bedarija, kakšna neumnost! Ako sem se že resnično čisto poidijotil, naj me vsaj vtaknejo kam v norišnico . . . kamor hočejo! To imam od teh prokletih knjig . . . K vragu vse skupaj! — Tako je govoril mračno vase, vzel pelerino in klobuk ter se napotil naravnost v gostilno.

To je bil zaključek in finale vsega dejanja in nehanja, vsega obotavljanja in zdvajanja Ivana Štefule zadnji čas. Pa če je v gostilni družba, ali če je ni — šel je tja, da bi v vinu potopil in zamoril, kar ga je razjedalo in mučilo s toliko neukrotljivo silo, kakor je to mogoče samo pri nenavadno senzitivnih ljudeh s skoro bolno finimi živci in z enako malo odporno silo. Šel je tja, „da bi mogel spati potem v teh prokletih mrtvih nočeh“, kakor se je izražal sam. Živel je tako vso zimo, dobro vedoč, da se bo na ta način samo ugonobil.

Kaj zdravje in vse drugo — to je za srečne ljudi — samo pozabiti, iztrgati, zamoriti! je bila njegova stereotipna fraza. Vino ga je seve le še bolj razvnelo, mu vzelo še tisto malo moči in energije, netilo njegov dvom o vsem in o sebi samem ter ga na-

pravilo brez moči, brez volje, brez vere in upa. In tako se je dogodilo, da ga je tik pred pomladjo vsega razkljuval globok obup, ki je bil tako zelo pomešan s samozaničevanjem, da ni mogel več prenašati tega. „Končati — smrt je edini konec!“ si je dejal s slabotnim brezupom samomorilca.

— Izgubljenec, človek brez volje, brez vsake energije pač ni vreden, da živi, ker je neraben za življenje — torej — —, tako se je označil in strah mu je zagomazel po kosteh, ko je pomislil na ta neizgovorjeni, tako primitivni, a vendar tako brezobzirno logični sklep. — In še bolj se je vdajal popivanju. Kadar pa je skušal spati, mu je po omoteni izmučeni glavi in srcu zašumelo nebroj težkih, pregrenkih očitaj, ki so ga zbadala in kljuvala kakor strupeni kačji pik. Oglašali so se skriti podzavestni glasovi, ki jih je on tako sovražil kot samega sebe, a jih nikakor ni mogel udušiti. S kletvami in vzdihmi skrajno nezadovoljnega človeka se je tedaj premetaval po postelji ter siloma zatiskal oči pred strašnimi vizijami, ki so se kopičile pred njegovo dušo, samo da bi mogel spati, slednjič spati! Ni mu bilo dano: v glavi je šumelo, v srcu je kljuvalo. Vstajal je, hodil po kabinetu gorindol, dolingor, sedal k pisalni mizi, jemal knjige v roke . . . a zopet: v glavi je šumelo, v srcu je kljuvalo.

— Kam bi se del, moj Bog, kam bi se del?

Odgovora pa ni bilo od nikjer.

Ko je posijalo jutro, je hodil na ulico z bledim prepalim obrazom, s svetlimi, udrtimi očmi, z njim pa je hodil — kot veren drug, neviden vsem: njegov zli duh.

To je bilo življenje Ivana Štefule, ki je čakal, „da se bo vse odločilo“. „Vse“ je bilo tisto, kar je s tragičnim zanosom imenoval: živeti ali poginiti . . .

— Spomladi! si je zatrjeval, mora se odločiti, ko tako težko pričakujem pomladi, kakor še nikoli v svojem življenju! In — ali živim naprej — o drugačno bo pač tisto življenje! — ali pa poginem . . . Aut-aut — vseeno! Odločilo pa se bo! — --

Krog polnoči se je tisti večer povrnil Štefula domov. Nažgal si je svetiljko in gledal okrog sebe z začudenim in zmedenim pogledom, kakor ljudje, ki zaidejo po pomoti v tuje stanovanje.

— Bogami, tako sem spet tam kot prej . . . se je pogovarjal s samim seboj in jezik se mu je zapletal v nerazločno besedičenje. — Tako se mi je zdelo, da . . . Pa saj je to moje domače ognjišče . . . moja ječa, moja temnica!

Zasmejal se je naglas, nato pa se zamislil.

— Čemu neki kolovratim tako vse noči naokoli, kakor da bi iskal samega sebe? Saj sem vendar tod doma . . . Oj, prokleta! je nenadoma vzkriknil in planil s stola, kamor se je bil vsedel, — spet se pričinja stara komedija . . . Kljuje, kljuje . . . prav kakor Prometeju nekoč! . . . Ah, fej, kaka veličastna, poetična primera! Saj tam so bili vendar orli — veliki črni orli in so kljuvali po drobovju in so s kremplji grebli po vročem živem mesu . . . Mene pa koljejo smeti — da, to so moji kragulji! Prometej, ki je ugrabil ogenj iz nebes, je bil junak, titan, jaz pa — tápica, tápica . . .

Pričel se je s pestjo biti ob prsi in je kričal kakor obseden: Proč, hudič! Proč, smeti! Ne dražite me, ne rvajte! . . . Ali vas še nisem ugonobil? Saj sem se napil!

Stopal je trdo po izbi in je srdito gestikuliral z rokami. Ko se je nekoliko spokojil, je stopil k oknu. Tam je še vedno pršelo, drobno in tiho ter v črno noč zamolklo prepevalo svoje enakomerne, zategnjene melodije kakor monotono, trudno umiranje . . .

— Študirati je pač treba. Izpitate imam, dolžnosti . . . in v delu je edini blagoslov, edina sladkost, pravijo, se je resno in urno okrenil od okna in sedel k pisalni mizi. — Samo vdajati se ne tem obupnim mislim! — Odprl je knjigo in čital. Oči pa so se mu solzile neprestano in se zapirale same ob sebi in misli so blodile bogve kam vstran. Prečital je stavek in ga hkrati pozabil.

— Ne gre, nič več ne gre. Snoči ni šlo, danes ne gre in jutri ne pojde in pojutranjem in nikoli več! O Bog, saj ne zmorem ničesar več! Ves sem se izgubil, velik greh sem napravil nad samim seboj!

Zastrmel se je od knjige vstran in pred njegovim očesom se je razprostrla v neskončnost segajoča siva peščena plan. Nobenega človeka ni tam, nobene živali, nobene rastline, le on sam sredi smrtne puščave ves gol s svojim slabotnim telesom, ves ubog, izgubljen in zavržen. — Tedaj se mu je streslo vse telo, oči so se mu izbuljile od nenadne silne groze, s trepetajočo desnico si je otrl mrzlo čelo. Ko se je zavedel, se je naslonil na mizo in razjokal bi se bil do solza od te brezmejne zapuščenosti, ki jo je občutil v svojem srcu.

Vzel je kozarec vode in ga izpil na dušek. Nato pa se je z energičnim sunkom dvignil s stola in stopil z močnim korakom.

— Ne, še je čas! Kaj zato, če ne zmorem več, da, kaj zato, če ne zmorem niti toliko kot drugi — kaj zato? Nič mi ni treba

obupavati! Z delom in vztrajnostjo se doseže vse, to ni gola fraza! Živeti se pravi živeti in delati se pravi delati! Kaj nadčlovek, kaj titan, kaj Prometej! Svet ne obstoji samo iz njih in zaradi njih! Jaz ne bom grabil ognja iz nebes, jaz ne . . . ko je vse skupaj laž! Fantazije za nezrele osemnajstletne fante! S fantomi slepijo našo domišljavost in skušajo laskati našemu samoljubju, pa zastrupljajo nas lahkovjerne ljudi z nedolžnimi dušami in sanjarskimi mehkiimi srci . . . Mislil sem postati izbranec, nekaj imenitnega, posebnega — karkoli si bodi velikega sploh, oj seveda, pa sem se zapil, izgubil, vrgel proč . . . To je vse, kar sem dosegel! In celo življenje bi mi kmalu ugrabili ti brezdušni, brezvestni ljudje — življenje enega človeka . . . A še je čas, še je čas!

In z izrazom slabotnega človeka, ki je srdit nad samim seboj, se je oziral naokrog, kje bi se mu ponudila prilika, da bi tudi dejansko pokazal in utešil svoj srd. Ne da bi dolgo pomišljal, je skočil na posteljo in strgal s stene sliko Venerino, ki ga je nekoč stala mnogo denarja. Pričel jo je trgati s hitrimi, nervoznimi rokami v drobne kosce.

— Pa zakaj bi visela ta reč v moji sobi in pričala jasno o mojem slabem, skvarjenem okusu! je šepetal s stisnjenimi ustnicami in metal hlastno kosce kartona krog sebe. — Naj se uniči vse to! To je za pohotne starce in zvodenele estete: jaz pa stojim na razpotju življenja in imam resnejše opravke, da se poslovim od samega sebe.

Predno je legel v posteljo, je dvignil iz malega predalčka pisalne mize droben, že nekoliko osivel zvezek in ga ogledoval kakor z nevoščljivimi in zlobnimi očmi.

— Samo nocoj še, si je rekel, nocoj poslednjikrat! Jutri bom zažgal to svojo preteklost in potem se poslovim od teh reči in tistih časov, ki so me uklenili nase s tisočnimi sponami samoljubja . . .

„Tisti časi“ so pomenjali zanj življenje, ki je ležalo že daleč za njim, življenje tako bogato in plodno, tako samozavestno in polno vere vase, kakor je bilo v resnici ubogo in bedno, onemoglo in polno dvomov to njegovo sedanje življenje. To so bili tisti časi, ko je imel Ivan Štefula že veliko in sijajno mnenje o sebi, polno silnega upanja, da se nekoč visoko povzpne preko vseh teh poprečnih ljudi naokrog — „teh filistrov in drhali“ — kakor je krstil v svoji brezmejni mladostni nevednosti svoje poštene soljudi . . . Zdelo se mu je tedaj, da čuti v sebi mogočno, silno zvanje, ki ga bo napravilo umetnika-stvarnika po milosti božji; da bo razvil svojo osebnost, ki se bo kakor vihra in orkan razlila preko dežel. Zato

je pisal verze in tudi slikal je. Z muziko se je pečal in za politiko se je zanimal. Zato je nosil kot viden znak svojega duševnega plemstva dolge lase in črno, umetno zavozljano kravato; zato je zrl mračno v svet in se smehljajal boleстно in skeptično.

To so bili „tisti časi“, od kojih se je nameraval posloviti Ivan Štefula, ko je ležeč v postelji listal po drobnem zvezku, po svojem najdražjem, na kojega vsebino je zidal toliko svojih nad ter je sedaj s popačenim, nalašč potvorjenim glasom, kakor sebi samemu v zasme, polslišno recitiral svoje lastne stihe:

Kod hodiš zdaj, mladenka ti,
z lasmi opalnimi,
z očmi udano-tožnimi,
sentimentalnimi . . .

Obmolknil je, kakor bi odrezal.

— Kaj, to da sem se drznil napisati jaz — to? je skočil kvišku in se popraševal glasno. — In na trhle, ničvredne verze sem zidal svojo zlato bodočnost, gradil svoje upe, stavil svoje impertinentno pričakovanje — v tem sem iskal talenta . . . hahaha, kolika zmeta! In vse na njem je izbruhnilo v dolg, krčevit smeh. V visokem loku je zamahnil z zvezkom, s svojim najdražjim, da se je raztrgal in so mali, tenko popisani lističi srfotali kakor male, bele, zapuščene ptičke po zraku, plapolali nekaj časa in se lovili, nazadnje pa popadali vsekrižem naokrog . . .

— Adijo! Adijo! se je poslavljal od njih Ivan Štefula. — Adijo, mladost — poezija! . . . „Kod hodiš zdaj, mladenka ti?“ . . . Iznova se je pričel smejeti s svojim naglim, krčevitim smehom, metal se je na posteljo in se zopet vzpenjal ter neprestano ponavljal te svoje štiri verze. In sredi najšumnejšega smeha mu je nenadoma jelo polzeti iz oči dvoje velikih in težkih solza. —

Ivan Štefula si je zagrnil glavo z odejo in v smehu in ihtenju zaspal. Spal je še vedno, ko je že davno skozi okno pozdravljalo solnce — tisto veličastno pomladno solnce, ki ga je tako silno pričakoval. Ležal je napol razodet, s priprtimi ustnicami, ki so vztrepetavale od časa do časa kakor v pridušenem ječanju; zganile so se roke, v starikavih gubah mladega čela je dremala skrb . . .

Tako spijo — težko in nemirno — mladi ljudje v tistih prestrašenih časih, ko kljuje in gloje, ruje in zastruplja, stvarja in ruši v njih dušah najtrpkejša bolečina spoznanja.

Vseuč. prof. dr. Boris Zarnik:

O bojih v živalstvu.

Pri otrovnihi kačah smo se pomudili nekaj dalje, saj nam nudijo njihove življenske razmere toliko zanimivih podrobnosti; razen tega so radi svojega pomena, ki ga imajo kot neposredne škodljivke človeškega zdravja, navade strupenic mnogo bolj poznane kakor običaji druge golazni.

Pri nestrupenih kačah pa izvečine ne nahajamo posebne bojevitosti, dasi so vse roparice. O udavih ali velikanskih kačah iz tropičnih krajev so pripovedovali prvi potovalci grozovite zgodbe, da se bore z levi in tigri, požirajo cele bivole, da napadajo seveda tudi ljudi in le slonom in nosorogom komaj prizanašajo. To so seveda vse prazne bajke. Tudi največji udavi, med katerimi doseže črni kravos (python bivittatus) iz južnega Kitajskega izjemoma dolžino do 10 metrov, se ne lotijo nikdar živali večjih od kože ali srne. Napadene se seveda, če ne gre drugače, branijo proti vsaki živali, toda rajše pobegnejo, ako se jim le nudi prilika.

Pri svojih napadih se približuje udav prav polagoma svoji žrtvi, čim bliže je, tem počasneje ji drsi nasproti. Žival, ne vedoč v kakšni nevarnosti je, le radovedno ogleduje čudno prikazen. Nankrat se vrže kača z razprtimi žrelom bliskoma na žrtev, zabode svoje ostro zobovje vanjo in v naslednjem trenutku jo že ovije s svojim prožnim telesom. Pritisk silnih ovojev udavovega trupla je tako jak, da ubogi žrtvi kar kosti pokajo; oči se ji izbulijo in v kratkem času ji poide sapa. Ko je plen zadušen, kača polagoma odvija svoje telo ter s svojim gibčnim jezikom otipava plen, da se uveri, je li že mrtev. Nato ga počne požirati. Kačje čeljusti so tako ustrojene, da ne morejo žvečiti, nego mora kača pogoltniti svojo žrtev celo. Zobje, ki so z njimi opremljene vse čeljustne prepone, ji služijo le v to svrhu, da pograbi z njimi plen. Zato so zvezane kosti, ki tvorijo čeljustni obok, med seboj le s kožnatimi vezmi, ki so tako prožne in raztegljive, da se gobec lahko silno razširi ter vso žrtev objame, naj si je še tako velika. Požiranje se vrši zelo počasi. Glavno vlogo igrajo pri goltanju deli gornje čeljusti s svojimi šiljastimi, nazaj zakrivljenimi zobmi. Tudi pri udavu sestoji gornja čeljust na vsaki strani iz treh delov, ki so z lobanjo tako

zvezani, da jih je moči premikati v podolžni smeri semtertje, in sicer se giblje vsaka polovica gornje čeljusti samostojno. Če kača požira, tedaj izmenoma priteguje sedaj levo sedaj desno polovico čeljusti. Dočim drži leva polovica plen, da ne izdrkne, se pomakne desna polovica naprej, zasadi svoje zobovje v žrtev ter se ž njo zopet povleče nazaj; nato miruje desna polovica in drži žrtev, dočim se vzpne leva polovica naprej, da zagradi plen in ga porine dalje v goltanec. Tako se menjavata obe strani gornje čeljusti, dokler plen ne izgine v požiralniku.

Od naših nestrupenih kač udavljata tudi smokulja (*coronella austriaca*) in gož (*coluber aesculapii*) svojo žrtev. Belouška pa ugrabljene živali ne ovija s svojim telesom, nego jo takoj živo požre; pri tem je še posebno važno, da se gibljejo prepone gornje čeljusti izmenoma, drugače bi žrtev kaj lahko pobegnila. Še tako se časih pripeti, da se ji žaba, ki jo je nerodno prijela, zopet izmuzne.

Kaj srditi in nevstrašeni borilci med golaznijo naših dežel so kuščarji in martinčki. O njihovi razboritosti se lahko cenjeni bralec sam uveri, če vzame martinčka v roko, ga nekoliko podraži ter mu pomoli prst. Martinček se bo s svojimi malimi zobki, ki seveda ne morejo predreti in raniti kože, tako krepko zagrizel vanj, da bo obvisel na njem in se ga ne boš zlepa otesel. Martinčki in kuščarji se hranijo sicer le z žužki in glistami, toda če jih napade kak večji ropar, kača ali ptica, navadno ne pobegnejo, nego se mu junaško stavijo v bran, večkrat celo z uspehom. Deli so navadnega martinčka k smokulji, ki si kaj rada privoščiči tako slaščico. Kača takoj hlastne po njem, pa martinček se izmakne, da ga ne zagradi za glavo temveč za rep. Ta se seveda odlomi, a martinček se potegne nazaj. Ko smokulja pogoltne rep, takoj zopet nadleguje okrnjenega siromaka. Pa glej ga! Ne čaka, da ga kača napade, nego sam se vrže besen proti svojemu orjaškemu nasprotniku in se mu zagriže v grlo. Kača si ne more nikakor pomoči, otesava se nerodno, a do živega mu ne more. Ko sta naposled ločena, je kači že prešlo vse veselje do nadaljnjih napadov. Pa sedaj martinček noče odjenjati, nego iznova se zagriže v njeno telo in ga stiska na vso moč. Naposled jo kača strahopetno pobriše v kot, a martinček objestno koraca po zapuščenem-bojišču, kot da si je v svesti svoje zmage.

Opazovali so tudi boj martinčka s kosom, ki se mu je mali plazivec zagrizel v nogo in ga ni hotel izpustiti. Kos je bil ves poparjen, otesaval se je, poskakoval po travi, a martinčkove čeljusti so ga neizprosno tiščale. Celo ko se je kos dvignil, sicer precej

neokretno v zrak, razjarjeni martinček ni popustil. Slično se je go-dilo tudi lahkomiselnemu vrabcu, ki je hotel martinčka kavsniti. Martinček je prestregel napad, zagrabil vrabca za kljun in ga poučil o odločnosti svojega rodu.

V Afriki in iztočni Indiji žive kuščarji, ki dosežejo dolžino 2 do 3 metrov, pravijo jim varani. Primerno svoji velikosti so še mnogo razboritejši kakor njihovi evropski sorodniki. Kaj radi se potepajo okoli naselbin, kjer kradejo kokoši. Napadajo pa tudi manjše sesavce. Če so v nevarnosti, se branijo s svojim dolgim repom, ki kaj krepko tolče naokoli ter prežene celo pse.

Pri nas ljudstvo misli, da je kuščar ali zelenec strupena žival. To je seveda prazna čenča; vse naše gaščericice so nedolžne in koristne živalice. Toda na daljnem zapadu, v Mehiki živi res sorodnik gaščeric, ki ni nič manj strupen od modraša. Američani ga zovejo radi njegove grde bradavičaste vnanjosti gilski nestvor (gilamonster, heloderma suspectum). Ta kuščar ima v gornji in dolnji čeljusti zobe, ki so žlebasto izdolbeni. Otrovna žleza se ne nahaja v gornji čeljusti kakor pri kačah, nego v spodnji. Sok, ki ga proizvaja žleza, ima slične lastnosti kakor otrov žlebozobih kač, vpliva na živčevje ter je omrtviči. Po izkustvih nekaterih prirodoslovcev oškoduje tudi srce, vendar otrov ni tako jak kakor kačji. Manjše živali pač takoj poginejo, človeku je pa redkokdaj smrtonosen. Posluhuje se grdi kuščar svojega orožja slično kakor kače, da mori svoj plen in da se brani nasprotnikov.

*

Naj slednjič posvetim še nekaj vrstic največjim, najmočnejšim in najpožrešnejšim plazilcem današnjih dob, krokodilom.

Krokodil je po celem svojem ustroju prava vodna žival. Le voda je okolje, v katerem ume izrabljati vse svoje sile. V vodi je silno uren in gibčen; s svojem repom, ki je od strani stisnjen, izvrstno plava. Kakor hitro pa pride na suho, je precej neokreten: noge so mu kratke, da se mu plazi trebuh po zemlji; vendar še precej urno teka. Pa to svojo zmožnost uporablja na kopnem le v ta namen, da pobegne pri najmanjši opasnosti takoj v vodo. Tako strahopeten je. Vse drugače pa v vodi. Tu nobena žival ni varna pred njim. Če ni drugega, žre ribe in žabe, najrajši pa preži na razne večje sesavce, ki prihajajo žejni k vodi. Krokodil je potuhnjen ropar; svoji žrtvi se približuje pod vodo in sicer tako oprezno, da ni na površini opaziti nobenega valčka. Kvečemu pomoli časih

konec svojega gobca z nosnicami iz vode, da si oddahne. Ko je dosti blizu zalezovani žrtvi, naenkrat plane nanjo z odprtim velikanskim svojim žrelom in to tako hitro, da ga žival šele opazi, ko jo že drži v zobeh. Takoj je zopet ž njo pod vodo, kjer jo tišči, dokler ne utone.

Pred nekaj leti sem redil mladega krokodila in sem imel priliko opazovati njegove bojne navade. Če je krokodil razjarjen, zazija na stežaj in divje piha kakor razdražena mačka. Ako prime za plen in zasadi ostre zobe vanj, ga ne potegne naravnost v globočino, nego zamahne z glavo najprvo na stran in jo nekoliko strese, nato še le smukne pod vodo. Ko sem mu nekoč prišel preblizu, je tudi na moji roki poskusil svojo umetnost in mi jo pri mahanju z glavo precej razpraskal. Tolmačim si pomen tega običaja tako, da krokodil svojo žrtev s tem, da nenadoma zamahne z glavo, najprvo izpodnese, da se ne more upirati z nogami ob tla in se braniti.

Navadni plen večjih krokodilov so namreč koze, psi, antilope, pa tudi voli, konji in velblodi. Slednji se morejo pač braniti, če opazijo pravočasno roparja, ali pa vsaj pobegnejo. Pa krokodilova spretnost je ravno ta, da svojo žrtev popolnoma preseneti in ji onemogoči vsako obrambo. Da je krokodil tudi človeku kaj nevaren, dokazuje dejstvo, da terjajo na gornjem Nilu in njega dotokih krokodili leto za letom nekaj človeških žrtev. Napadajo ljudi, če pridejo po vodo in neprevidno zagazijo v reko. Dogodilo se je že tudi, da je potegnil krokodil človeka iz čolna.

Krokodil ima razen človeka komaj sovražnika, ki bi mu mogel do živega. Še človeku se ne posreči zlahka pokončati v prosti prirodi odraslega krokodila. Ti zmaji so pač tako dobro prilagojeni na svoje okolje, da odgovarja njihov ustroj malodane vsem zahtevam boja za obstanek. Krokodil je eden onih trajnih likov, ki je dosegla v njih gotova smer prirodnega razvoja svoj višek. Krokodil nima več možnosti razvijati se še dalje, vsi organi izpolnjujejo tako ubrano svoje posle, da ni več mesta za nove prilagodbe. Saj so ostali krokodili že od kredne tvorbe sem neizpremenjeni, od onih pradavnih dob, ko so se še le počele dvigati naše planine iz morja. Že v gornji kredi na južnem Francoskem nahajamo ostanke, ki jih je prištevati istemu rodu „crocodilus“, ki še dandanes poživlja afriške in južno-ameriške reke. Nekak spomin so ti zmaji na srednji vek zemeljskega razvoja, na ono dobo, ko so povsod, na kopnem in v morju, kraljevali ogromni plazivci.

E. Gangl:

Sonata o domovini.

Aj zde leží zem ta před okem
mým slzy ronícím,
někdy kolébka, nyní
národu mého rakev.

Jan Kollár.

1.

Moj sveti dom — ti ljubljeni, edini,
že tolikokrat poveličevan,
v trepetu nemem, v srčni bolečini
nedolžni mučenik objokovan!

Nič solz! . . . Če dete mater izgubi,
bolest izliva se v potok obupa;
v plen joku svojih mož ne da moči,
čeprav brez dna je vseh bridkosti kupa!

In v duš skrivnosti misel nate vstaja:
resnica zdaj; tak, kakor te nam da
čas, ki se iz sedanjosti poraja —
objemajo vse želje te srca!

2.

Objemajo vse želje te srca —
ne, da bi plašni te pomilovali,
rešitve izven sebe ti iskali —
vsak daj, kar more; more pa, kar zna.

Če more — mora! . . . Saj edinec sam
plesoč je v vetru list nagnit, usahnjen;
k svobodi pa si smelo pot ravnam,
od sile skupnosti močan, predahnjen!

Da bi popilo jutro dolgo noč,
da bi se razprostrl ob vseh vrlini,
brez spon do solnca se popenjajoč:
junaštvo rok naj služi veličini!

3.

Junaštvo rok naj služi veličini,
 iz sebe rasli, iz zakladov teh,
 ki v zemlji spe in v dušah globočini —
 življenja dih naj šine po grobéh!

Na naši zemlji — bajni, speči svet!
 Če sebi ne — naš plug naj kómu orje,
 in kómu mi razmikajmo obzorje,
 in kómu bodi novi svet odklet?

Vse sebi! . . . Kvišku naj zleti zavesa!
 Strahú pred sodbo nihče ne pozna:
 dom, tebi glas častečega slovesa
 in slavi tvoji moč in plod duha!

4.

In slavi tvoji moč in plod duha
 odpira vstop tja v dobo neminljivo,
 saj meč nobeden nikdar ne konča,
 kar dalo je drevo življenja živo.

In od plamenov duš, zavest znanečih,
 ki mečejo v daljave svoj sijaj;
 od sil, razglablajočih in plodečih,
 odražaj plemenitost se, značaj!

Železna pest nasilja pač duši —
 pravice, zakona ne umori!
 In vera ta, ponosna in vesela,
 drhtečo dušo dvigajoč je vnela!

5.

Drhtečo dušo dvigajoč je vnela
 kipeča pesem slavca, ko do zvezd
 v ponočni je tihoti hrepenela . . .
 Tako zna govoriti le bolešt.

Tako zna govoriti radost sama,
ko sama sebi tajno govori;
tako samo iz srčnega se hrama
življenje dvigne vse, vse v njem pospi . . .

Brezmejni svet, ki je in kar ga ni,
ima prostora v prsih enih dosti —
od kraja vladaj tam do konca dni
oblast lepote, dar in kras mladosti!

6.

Oblast lepote, dar in kras mladosti,
svet ti zgradila notranji si moj;
kar bilo je, kar je, kar bo sladkosti —
iz ene čaše je gorak napoj!

Od silnih gor do cvetnega podolja —
kakór objem tesan mi gre oko:
lic tisoče, a ena sama volja,
da vse je naše bilo, je in bo!

In kakor njej, ki mu je dala vse,
o, vse, kar je najdražjega imela —
tako se nam do roke roka spne:
moč je daritve nam ukaz spočela!

7.

Moč je daritve nam ukaz spočela,
z ljubeznijo ga krstil glas srca.
Če vseh bi src na meni bol slonela —
pa naj! . . . Da je, tako vsaj človek zna!

O, zna, da brat je, da je oče, dete,
da vse je, da ni nič, če vseh ni ves;
dejanjem zlobe hoče on osvete,
tolažbo lije tja, kjer gloje kes.

O, domovina moja, naša ti!
 Kako naj tvoj sem z dušo, polno zlosti?
 Le grehu Kajna oprostila ni —
 očiščen krivd, vsak služi ti v kreposti!

8.

Očiščen krivd, vsak služi ti v kreposti,
 izpopolnitve z dobrim si želeč,
 saj to zapoved zdrave je modrosti,
 da smo ljudje; nihče ni manj — ni več!

V višavah nedosežnih — ideali;
 čim bliže njim, tem dalje so od nas —
 tako nesó nas hrepenenja vali,
 ne stavlja mej ni prostor jim, ni čas!

Vro k nam zahteve vélikega žitja,
 veleč: Nikdar ni konca vojevanja!
 Da ne zatarejo nam samobitja!
 Vihar besni in hoče žrtvovanja . . .

9.

Vihar besni in hoče žrtvovanja
 od tebe tudi, narod skromni moj!
 V plašč ne zagrinjajmo se žalovanja —
 na živi dan, na tekmo, vsi na boj!

Ne mreti, hočemo živeti, biti!
 Med prvimi! . . . Saj ni število moč!
 Do zmage — vajeni po trnju iti —
 zaupno vase in v bodočnost zroč!

Ne le grobov na svojo plodno njivo!
 Vrzimo tja življenja zdaj kali!
 Orožje naše je nepremagljivo
 iz duše, iz telesa, iz krvi!

10.

Iz duše, iz telesa, iz krvi
 udari, sila — zruši vse jezove!
 In en naj glas iz prsi vseh grmi:
 Pod prapor, bratje, domovina zove!

Sedaj smo stvarniki, in želja ena
 v vseh mislih in v vseh mišicah igra!
 A krivda, ki je hotoma storjena,
 brez milosti kaznuje naj se ta!

Trpljenje je postavilo ukaz,
 in kdor je naš, ta se služeč mu klanja!
 Dospel je zaželjeni, sveti čas,
 ne doba sanj, miru in svatovanja!

11.

Ne doba sanj, miru in svatovanja,
 da zvodeni življenja vroči vir!
 Le brst, ki neprenehoma poganja,
 naš je simbol! . . . Beži brezdelja mir . . .

Iz duše v dušo nam gorkota lije,
 a naš sodnik je naša dobra vest,
 z udarcem enim tisoč src nam bije,
 in tisoč rok se stiska v eno pest!

O, bratje, bratje, iz zibelke ene
 v jasnino in daljino pot hiti:
 ne zamudimo ure posvečene —
 izvor življenja čas je naših dni!

12.

Izvor življenja čas je naših dni!
 Kaj bo iz nas? . . . Le mi odgovorimo!
 Ni vreden solnca, kdor se ga boji —
 življenje je — zatorej ga živimo!

Ponos, ki nam ga da pošteno delo,
 korak bobneč po naših vodi tleh;
 kar smo storili, to bo nam živelo,
 rodili smo ob svojih se močeh!

A svojo ceno vedno dvigaj vsak,
 da skupna vrednost zablesti v višini,
 odkoder vzklik zavriska naš krepak:
 Moj sveti dom — ti ljubljeni, edini!

13.

Moj sveti dom — ti ljubljeni, edini,
 objemajo vse želje te srca!
 Junaštvo rok naj služi veličini
 in slavi tvoji moč in plod duha!

Drhtečo dušo dvigajoč je vnela
 oblast lepote, dar in kras mladosti.
 Moč je daritve nam ukaz spočela:
 očiščen krivd, vsak služi ti v kreposti!

Vihar besni in hoče žrtvovanja
 iz duše, iz telesa, iz krvi!
 Ne doba sanj, miru in svatovanja,
 izvor življenja čas je naših dni!

Ivan Albreht:

Dekle z grbo.

I.

To vse se je vršilo čisto polagoma. Prihajal je tja blede in suhljat, pol beraški, pol gosposki, v duši sanje o moči, v očeh ponos proletarca. In čisto domačega se je počutil v tisti družini. Visoko v podstrešju je živela mati s tremi otroki in on je prihajal tja kakor četrti. Nikdar ni povedal, kdaj pride, vendar so ga pozdravili vsi tako prisrčno, kot da so ga davno pričakovali. Oči so mu gorele v zadovoljstvu in beseda je tekla brez obotavljanja. Nekoč je po njegovem odhodu pripomnila Tinka, ki je bila najmlajša:

„Lepe oči ima ta gospod Dobre.“

Mati se je nasmehnila, kakor se nasmehlja postarna ženska, če se za hip pojavi v njenih mislih spomin na mladost. Brata sta vstala in sta odšla drug za drugim iz kuhinje v sobo. Tinka pa je vzela pletenje v roke in med delom jo je nenadoma obšla slutnja, da je izustila besedo, ki je njej prepovedana. Kaj bi ona govorila o lepih očeh mladega fanta! Kajti Tinka je bila grbasta. Zaskelilo jo je v srcu in bilo ji je, da bi zbežala in se skrila. Pa kam in zakaj? Začela je ihteti.

„Kaj ti pa je, Tinka?“ jo je vprašala mati.

Dekletce je molčalo. Zganilo se je na stolu in se je nekoliko vzravvalo, kakor da se hoče otresti grbe. Odvrnila je s tako čudnim glasom, da je jasno zvenela iz njega izumetničena odkritosrčnost:

„Težko mi je, če se domislím, da smo brez očeta.“ Mati jo je pogledala nekam nezaupno. Zavzdihnila je in molčala. Tinka pa si je otrla solze in ni rekla nobene besede več. Pomlad, ki jo je skrivala celo sama pred seboj, je zakraljevala v njenem srcu. Njene oči so zaplamtele in tisti ogenj je bilo pritajeno hrepenenje . . .

Anton Dobre je prihajal tja kakor po navadi. In če so takole zvečer sedeli v kuhinji in se je njegovo oko mimogrede srečalo z dekletovim, se ni niti za hip zavedel, da ga poslušata ženska, ki se ji hoče tajnega razkošja življenja. —

Nekoč je sedel z obema bratoma v sobi. Govorili so marsikaj. Starejši je nenadoma obmolknil in se zagledal v Dobreta.

„Ti, Tone, povedal bi ti nekaj.“ —

„No,“ je menil Dobre.

„Daj, Nace, povej ti!“

Mlajši je nagubančil čelo in je odvrnil nevoljno:

„Veš kaj, Viktor, pusti svoje budalosti!“

Dobre je pogledal začudeno. Oziral se je v enega in zopet v drugega in polotila se ga je radovednost.

„Kaj pa imata?“

Brata sta se spogledala v zadregi.

„Naročiti sem ti hotel nekaj,“ je naposled povzel Viktor. „Medicino pojdeš študirat in mogoče se seznaniš z učenimi zdravniki. Pa sem ti hotel reči, da bi kje poprašal, če bi bilo mogoče ozdraviti Tinko. Veš, mati vedno toži in vzdihuje, da je dekle samo zato tako, ker se ni nihče pravočasno pobrigal zanjo. Ta misel jo razjeda in uničuje kakor ogenj les. Saj veš, kako je bilo s Tinko?“

„Vem. Padla je tako nesrečno in potem se ji je začelo delati tisto . . .“

Viktor je molče prikimal. In Dobre je dostavil:

„Nesrečna je, meni se smili.“ Obenem pa mu ni hotelo iz glave, zakaj si je Viktor izmislil to laž. Iz njegovih besed je čutil, da laže in da mu je hotel povedati čisto nekaj drugega.

Za tem je prišlo dekle v sobo. Kakor da ga poljublja, se je ozrl v Dobreta in on je zaslutil skrivnost. Okrenil se je proti njej in ko je opazil, kako je zardela, je vedel vse: dekle ljubi. In bilo mu je kakor človeku, ki je nehote zakrivil velik greh. Gledal je zdaj sem, zdaj tja in je komaj čakal, da odide.

„Kdaj se odpeljete, gospod Dobre?“ ga je vprašala.

„Nocoj,“ je odvrnil kratko.

„Že nocoj? Pa saj si dejal, da ostaneš par dni tu,“ sta se začudila brata.

Dobre je skomizgnil z rameni.

„Mi je bolj prikladno, če grem prej. Med tujce pridem in predno si uredim —“

„Da, seveda,“ je pritrdilo dekle. Brata sta molčala in molčali so vsi štirje, kakor da nosi vsak v srcu skrivnost, ki si je ne upa razodeti drugemu. In puščoba večera jih je morila kakor kamen težaka.

„Kdaj se odpelje vlak?“ se je končno domislil Viktor.

„O polnoči. V kavarno pojdem,“ je menil Dobre malomarno. „Greste z menoj?“

Pa so ga zavrnili vsi trije hkrati, da je ostal. Tupatam se je ozrl v dekle. Zdelo se mu je, da venomer strmi vanj in pri vsaki

kretnji, pri sleherni besedi je imel občutek, da ga spremlja njeno oko. Nestrpno je pogledoval na uro in ko je začelo iti že preko enajstih, se mu je zdelo, da bi umrl, če bi bilo treba čakati do ene ali celo do dveh. Naposled pa sam ni vedel, kako bi se odpravil. Tako je bil v zadregi, kakor da stoji pred človekom, ki ima polno oblast nad njim in ne ve, ali mu je prisodil življenje ali smrt.

„Sedaj,“ je zamrmral in hotel vstati. Pa ni vstal in tudi povedal ni do konca, kar je mislil. Bilo mu je, da je nekaj razdril, česar ne bi bil smel.

„Treba bo . . . Čas je,“ se je slednjič osmelil in z zadovoljstvom je poslušal sam svoje besede.

„Zdaj bo konec,“ mu je šinilo v mislih.

In je vstal in vsi trije za njim.

„Pospremim te,“ je pripomnil Viktor.

„In jaz, gospod Dobre, v slovo.“

„O, nikar sitnosti zavoljo mene, nikar truda, gospodična,“ jo je skušal zavriniti Dobre. A dekle je vztrajalo, dokler ni ukazal brat osorno:

„Doma bodi, pa je!“

Dobretu je bilo nerodno. V naglici se je poslovil, in ko mu je podala Tinka roko, je čutil, da ji drhte suhljati, drobni prsti. In še v vlaku mu je bilo, kakor da čuje v monotonem ropotanju koljesja prošnjo:

„In jaz — gospod — Dobre — v slovo —.“

II.

Tinka je sedla k oknu. Velike so njene oči, nekoliko prevelike za njen obraz. In nekak ogenj je v njih, v katerem ni običajnega nemega šepetanja o tem ali onem. V očeh je žarelo venomer isto, vedno z enako silo: sanje otroka, želje dekleta, hrepenenje ženske, muka, boleost.

Desnica ji je počivala v naročju, z levo je brskala po laseh. Polagoma je izpulila lasnico za lasnico in si je razpustila lase. Razprtija jih je tako, da so se ji vsipali po vsaki strani od temena doli preko zatilja in ob vratu in licih vedno dalje, prav doli po komaj znatnih grudih, in so se ji nakopičili v naročju, črna vabljava svila. Igrala se je ž njimi in njihova baršunasta mehkoča je vzbujala v njej tako prijetno toploto, da bi se najrajša vdala opojnosti, kakršno je sanjala njena duša: trenotek — večnost, življenje — raj! In potem — smrt in peklo in karkoli še, samo da bi ostal v srcu spomin . . .

Za hip se je pojavil pred njo obris Dobretovega obraza. Vse poteze so bile blede in medle, samo oči so blestele jasno. In dekle je vzdrhtelo. Poljubila bi tiste oči. Ali komaj se je porodila želja, je izginila slika. V desni in levi je tiščala šop las, iz oči so ji polzele solze. Grba je čepela na hrbtu in jo je težila kakor silno breme. —

Samo enkrat bi ga še pogledala, jo je obšlo. Čisto naravnost v oči bi se zasekalo oko in potem bi vedela, kaj čuti zanjo: ljubezen ali usmiljenje. Samo enkrat bi izpregovorila z njim in iz barve glasu bi razbrala vso njegovo notranjost. Ali bogve, kod hodi. Veliko je mesto, kjer živi in široka so tamkaj pota. In on je mlad in zdrav, zdrav . . .

Vstala je in razprostrla roke kakor da hoče urno zbežati, pa jih je nenadoma zopet upognila v ramenih in v laktih in jih je pritisnila tesno k telesu. Vsa se je tresla razburjenja in pričakovanja nečesa neznanega. Polagoma je začela hoditi po sobi. Dolgi lasje so ji segali skoro do kolen. Obstala je pred zrcalom, da bi poizvedela, kaj pravi to o njenih sedemnajstih letih. Izza stekla jo je pozdravil blede, suhljat obraz in komaj vidno rdeče ustnice so mrko ukazovale odpoved. Samo lasje so plamteli v svojem črnem sijaju. In ko se je tako ogledovala, se je zazdela nespametna in brezumna sama sebi. S pomilovalnim pogledom je premerila svoj slabotni stas in se je nasmehnila. Neizrekljiva trpkost je bila v tistem smehljaju. Pa med vsem tem je venomer plaho vzplapolavalo upanje. Bolest ga je porajala. In če se je razblinilo pod hladnostjo razuma, ga je zopet prizvalo srce, ker Tinka je bila pravzaprav vendarle otrok. Izpremenila in dozorela je v žensko samo na pol in tako, da sama ni vedela kdaj. Zato je bilo v njej še vse v nesoglasju, nasprotje poleg nasprotja. Čutila je ženska, razumeval in gledal je otrok. Le tupatam, trenutno samo, so se okrenile njene misli. Toda otrok in ženska, oba sta vztrepetala pred strogostjo in vsak po svoje sta se uprla. Nenadoma se je dekle okrenilo. S plahim glasom je zapela ljubavno pesem in je stopila k nizki omari pri oknu. Vzela je škarje in si je odstrigla šopek las, pa jih je povila in povezala z nitjo in se je sklonila čez okno. Ozirala se je po ulici na desno in na levo. Povsod sama puščoba. Hiše enolične, zaprašene in puste ulice kakor ječe. Ljudje brezbrizni in topi. Kakor stroji hite vseprek.

Tam daleč nekje je tonilo solnce. Preko umazanih streh je hitel dekletov pogled na bleščeči obzor. Kakor zamaknjena je pila lepoto večernega neba. Škrlat kakor ogenj je gorel tam, ob krajih za spoznanje medlejši; a na robih se je prelival v skrivnostno

violetno in še dalje v medlosivo barvo, dokler ni izginito vse v temnomodro. Tupatam je oko že ugledalo zvezdo.

Na ulici je zaropotal voz. Nekje je zazvonilo in od daleč se je čulo drdranje in sopihanje vlaka. Lepota na nebu je pobledela in Tinka se je vzdramila. V desni je še vedno držala povezan šop las. Ozrla se je na ulico, dvignila roko in razprostrla prste. Kepica je vrtinčasto padala navzdol.

„Če prileti na moškega, me ljubi, če na žensko . . .“

Pa lasje niso padli ne na moškega, ne na žensko, ampak prav naravnost v cestni prah. Tinka je planila od okna. Poskočila je po sobi in se je zavrtela.

„Hi-hi-hi, kako smo neumni!“ in je začela ploskati z dlanmi in peti. Njen glas je bil nekoliko hripav in nekaj prisiljenega in nenaravnega je bilo v njem. V kolenih so se ji šibile noge in pred očmi so ji sunkoma zaplesavali rdeči kolobarji. Začutila je onemoglost. Kakor na povelje je sedla na starikav divan in umolknila. Takrat je vstopil Nace.

„Kaj ti je, Tinka?“

„Nič.“

„Pa zakaj sediš v temi?“

„Zato.“

„Ali nisi jokala?“

„Zakaj?“

„No, zdelo se mi je.“

„Pela sem — čemu bi jokala . . .“

Oba sta za nekaj časa umolknila. Bogve, bogve — je pre-mišljal Nace — nanj misli. In v hipu mu je postalo tako nežno, da bi najraje objel to pokveko. Ne, ne — sestra je, revica nesrečna.

„Daj, nažgi luč, Tinka,“ je dejal prijazno.

Dekle je ubogalo. Ko se je razlila svetloba po sobi in sta se oba razgledala, je Nace opazil, da ima sestra razpletene lase.

„Pa kako, da si taka?“

„Frizuro sem si hotela popraviti, pa se mi ne ljubi. Glava me boli in —“

Iskala je po mislih, kaj naj še reče bratu, da bi ga odvrnila od izpraševanja in ga zapletla v pogovor. Kajti čutila je, da Nace sluti njeno skrivnost in bilo ji je neljubo. Kako naj zdrav fant razume bolnega dekleta? Skrivala je obraz in je sedla nazaj na divan, vendar tako, da ji ni bilo treba gledati bratu v oči. Proklela bi sebe, brata, mater, Antona — ves svet in bi bežala brez prestanka, dokler

ne bi omagalo telo. Oči bi zastrmele v nebo, v zarjo, ki gori kakor škrlat; napile bi se krasote in bi ugasnile.

Ob poslednji misli se je zgrozila.

Tedaj je povzel Nace:

„Dobre je pisal.“

Pozorno je motril sestro, da bi mu ne ušel niti najnežnejši drhtljaj in videl je, kako je zbežala senca preko njenih oči. Bleda lica je podplula lahna rdečica.

„Res?“

Glas je bil za spoznanje plašnejši kot sicer in Nace je opazil to izpremembo.

„Če hočeš, lahko bereš, saj ni nič posebnega.“

Ponudil ji je karto in ko je segla po njej, je videl, da se ji trese roka.

„Sem mislil, da se sploh ne bo oglasil, ko ni tako dolgo nič sporočil.“

„No, saj ni dolgo, kar je odšel,“ je odvrnilo dekle.

„Teden dni bo že,“ je trdil Nace.

Tinka je prebrala karto dvakrat, trikrat in zaželela si je, da bi bila sama. Na karti je Dobro ni omenil. Pisal ji bo gotovo posebej.

Nenadoma se ji je zazdelo, da že predolgo prebira in kakor v opravičilo je menila:

„Lepo pisavo ima Anton.“

Nace je prikimal.

Potem sta šla k večerji. Brata in mati so se pomenkovali o marsičem, a Tinka je molčala in komaj čakala, da je prišla v posteljo.

Mati je spala v kuhinji, Tinka in oba brata v sobi. Brata sta ležala na eni postelji skupaj, dekle je imelo eno zase. Vdala se je sanjavim željam. V mislih je brala Antonovo pismo, ki mora gotovo priti jutri, lepo, dolgo in resno pismo in sestavila je odgovor, sama vdanost in ljubezen. Sanjavost se je prelila v sanje. —

Pozno v noč je planila pokoncu. Vsa je bila vroča in potna. Tresla se je in komaj je soplja. Zmedeno je zastrmela v temo, omahnila je nazaj in se skrila pod odejo. Vse njeno živčevje je vztrepetalo v burnem ognju. Onemoglost je rodila blazne želje. V zadnjem hipu se je zavedla greha z jasnostjo, ki zaskeli. Pritajeno je kriknila in se zarila v blazine in bilo ji je, kakor da je ubila svojo bolešno mladost.

Dr. Fr. Ilešič:

„Vladimir in Kosara“.

Med prve, ki so začeli pri nas pisati leposlovno prozo, spada naš častitljivi starina Luka Svetec. Izmed njegovih povesti je posebno zanimiva „Vladimir i Kosara“, ki je izšla v „Slovenski bčeli“ l. 1851 kot „izvirna povest“.

Malo jih bo, ki bi poznali njeno vsebino ali njeno zvezo z davno tisočletno prošlostjo.

Svetec nam pripoveduje sledeče: V 11. stoletju je Bolgarom caroval Samuel; hrvatski kralj Petrislav je gospodaril tedaj tudi na Srbskem. Meja jima je bila reka Timok. Ker pa je Samuel hotel svojo državo razširiti tudi na zapad, sta začela drug proti drugemu ostriti orožje, ki je bilo sicer namenjeno Grkom. Petrislav je bil star; zato je vojsko izročil Ivi Radivoju, a dodal mu je še svojega sina, mladega Vladimira, ki je bil armadi posebno drag. Samuel je ostavil svojo prestolnico Trnovo ter prekoračil Timok. Previdno se je ogibal odločilne bitke z ognjevitim Vladimirom. Petrislavova vojska se je v preveliki gorečnosti razcepila — „bila je tako volja božja, ki je po tem potu le hotela brate umiriti, s prijateljstvom in ljubeznijo zvezati njih, ki jih je proti naravi razprla človeška strast“. To priliko je porabil Samuel ter se vrgel na Vladimirov oddelek. S peščico junakov zavrne Vladimir Bolgare trikrat, a vedno nove množice navaljujejo nanj. Bil je tam holm z žitnico Bolgarov; tja prodre Vladimir s svojimi tovariši skozi vrste bolgarske. Samuel obkoli holm; stokrat ga izkuša vzeti po noči in po dnevi, pa zaman. A Vladimiru zapretita lakota in žeja; zato skliče zbor svojih sokolov, jim oriše položaj in reče: „Kdor rajši sramotno s križem-rokami, brez tovarišev umrje, kakor za svobodo in slavo meč potegne, naj ostane tukaj! Drugi pa pripravimo orožje, ali da svobodno živimo ali junaški umremo. Solnce zaide, tema pokrije zemljo in ljudi in sladak sen objame ude sovražnikov ...“ Po noči molče stopajo s hriba; ali Samuel ni spal: zavpije straža, šum orožja od vseh strani, divji boj. Vsi tovariši Vladimirovi popadejo, Vladimir je ujet.

Samuel sam odvede jetnika v Trnovo. Bolgari hočejo videti zmagovitega carja in njegovega jetnika. Tudi Samuelova hči edinica, lepa Kosara, gledá triumf s čardaka cesarskega gradu in kakor ne-

zavestna obstrmi ob pogledu na krasnega junaka Vladimira. Ječa je bila globoko v temnici visokega stolpa. Vladimir tu v grozi obupuje, često misli na nasilno smrt, toda „misel na Boga, ki črti samoumor, a obilno poplačuje potrpljenje, pa sladke vezi življenja, ki jih narava tako trdno spleta, ki z njimi vsa bitja siloma priklepa na beli dan, obvarujejo tudi njega smrti.“ Vda se in zaspi; sanja o boju in očetu. —

Petrislav pa v Belgradu zbira novo vojsko in prisega sovražniku osveto za Vladimira.

V Trnovu se slavi zmaga s pojedinami, viteškimi igrami in kolom. Edina Kosara tuguje za Vladimirom ter se o svoji bolečini izpove prijateljici Bogodani. Ta ji očita, da se vnema za tujca, krvoprolitnika, ki ga pri Bogu toži toliko sirot in jadtih vdov. Sedaj se odloči Kosara, da Vladimira reši sama. Po gostiji je car Samuel imel hude sanje, ki ga navdajo s težko slutnjo, da mu izdajalec sęga po carski kroni. Nemiren v svoji duši je bil drugega dne sam na gornjem čardaku. Tedaj pa pride Kosara ter ga poprosi, naj Vladimiru da svobodo. Oče zarohni in jo trdo zavrne, ker sumi ...

V trnovskem samostanu sv. Vasilija je takrat živel menih Štefan. Po njega pošlje car, da bi mu razrešil sum in dvom. Razloži mu sen one noči: carju se je zdelo, da dela v vinogradu, a toča mu pobije vse; le ob meji že na tuji zemlji stoji zelen bor tankega vrha, ki mu je on sam oklestil veje; tik njega raste trta. Bor požene nove mladike in trta se mu proži nasproti ter se ga oklene. V senci vej si junaki podado roke — car plane v jezi pokonci ter se zbudi. Menih mu razloži sanje, češ, ujeti Vladimir je bor, ki ga objame Kosara, in ki bo branil narode. Car sedaj usliši prošnjo svoje hčere, ki sama hiti pred ječo, da bi prva Vladimiru naznanila veselo vest. Dva junaka ga privedeta v carske bele dvore. V topli kopeli ga snažijo, eden brije, drugi ravna obleko. Car pokliče k sebi njega in Kosaro. Vladimir ji prisega večno zvestobo: „Dokler ne usahne poslednja kapljica moje krvi, bodi beseda in dejanje, meč in slava in kar imenujem svoje, posvečeno tebi!“

Tretjega dne se Vladimir posloví. Kar sporoči sel, da se je Petrislav pojavil z novo vojsko. Vladimir se z bolgarskimi junaki brž spusti v dir; tri dni in tri noči jahajo. Kako iznenadenje: oče in sin se objameta! Vladimir očetu razloži, da hoče Samuel mir, da mu da Kosaro za ženo, naj bi njun zarod vladal obe deželi. Ves tabor se dolgo v noč raduje veselega dogodka. Naslednjega dne si izbira Vladimir iz očetovske armade tisoč svatov. Radivoj

mu je drug, Petrislav sam je stari svat, Senjanin Ratoslav mu vojvoduje, Črnojević nosi zastavo. Osmega dne pridejo v Trnovo. Samuel in Petrislav se poljubita. Igre in gostije se vrše teden dni. Samuel izroči Vladimiru Kosaro. „Srečno so z lepo nevesto dospeli v Petrislavove bogate dvore.“ —

V Svetčevi povesti takoj opazimo spomin na Črtomirov boj v Ajdovskem gradcu. Vladimir se umakne na hrib, lakota in žeja ga prisilita k nočnemu izpadu itd., končno ostane Vladimir sam. Pa tudi na drugih mestih nam zveni Prešernovo besedilo. Opazimo pa v povesti tudi znane motive narodnih pesmi, na pr.: jetnika (kraljeviča Marka, kralja Matjaža) vzljubi carjeva hči in ga reši iz ječe.

Toda vse to je le ornamentika povesti; njeno jedro je zajeto drugod. Že konkretni zemljepisni podatki nam vsiljujejo vprašanje, ali ni povest zgodovinska.

Samuel je bil res bolgarski car. Poznamo ga iz Krilanove balade „Smrt carja Samuela“, ki nam predstavlja Samuela na gradu Prilepu v zapadni Macedoniji. Tu je bilo središče takratne takozvane zapadnobolgarske države, ki jo je ustanovil junaški rod Šišmana in njegovih sinov. Najmlajši izmed njih je bil Samuel, sila krut in s krvjo omadeževan vladar, ki je prestolnico prenesel v Macedonijo, najprej v Voden, potem v Prespo, mestece ob jezeru istega imena, in končno v Ohrido. Samuel je bil tudi gospodar Drača in Leša ter se je imenoval „car slovenski“. Kot vladar te svoje macedonsko-albanske države je bil sosed edini takratni srbski državi, kneževini dukljanski ali zetski,¹ ki ji je okoli l. 1000 vladal knez Vladimir, sin Petrislavov. Prestolnica Vladimirova je bila pri „Marijini cerkvi“ ali „Prečisti Krajinski“ na zapadni strani Skaderskega jezera.²

Samuel in Vladimir sta torej zgodovinski osebi; a vprašati se je sedaj, ali zgodovina pozna tudi tak dogodek med njima, kakor nam ga slika Svetčeva povest. Bizantinski pisatelji zatrjujejo, da je Samuel v istini dal svojo hčer — njeno grško ime je bilo Teodora, tudi Kosara ni slovansko ime — dukljanskemu knezu za ženo in da je svojemu zetu podaril severno albansko obal do Drača.

¹ Duklja („Dioklitija“) se je imenovala pokrajina ob Skaderskem jezeru in današnja Črna gora s Podgorico. Izza 11. stoletja se mesto tega imena pojavlja ime „Zeta“.

² Prim. Constantin Jireček, Geschichte der Serben. I. Band. Gotha 1911, str. 205—208.

Najstarejši vir, kjer se nam je ohranila zgodba o Vladimiru in Kosari, legendarno in poetično okrašena, je latinska kronika Popa Dukljanina (Dioctleas), ki je živel dobrih sto let po Vladimiru.

Ta kronika pripoveduje o Vladimiru in Kosari legendarno na široko sledeče: V Duklji je vladal Petrislavov sin, mladi kralj Vladimir, ki ga je krasila vsaka modrost in svetost. Tedaj pa je z vojsko prišel nad njegovo deželo bolgarski car Samuel. Vladimir, ki ni hotel, da bi kdo izmed njegovih poginil, se je umaknil na goro, ki se imenuje Obliquus.¹ Videč, da mu ne more do živega, je pustil Samuel del vojske pod goro, z ostalimi četami pa je odrinil proti Draču. Vladimira je med tem mučila še druga nadloga: bile so tam ognjeno strupene kače, ki so s svojim pikom pogubile mnogo ljudi in živali. Vladimir je prosil Boga, naj reši njegov narod take kužne smrti. Bog je uslišal njegovo molitev in še dandanes kače na tej gori niso strupene. Končno jo pozval Samuel Vladimira, naj pride z gore s svojo vojsko vred. Vladimir je poziv odklonil. Župan onega kraja pa se je ponudil Samuelu, da mu izda Vladimira. Tedaj je dejal Vladimir: „Treba mi bo po evangeliju dati življenje za svoje ovce. Dam svoje telo, da ne poginete vi od gladu ali meča.“ In odšel je k Samuelu. Ta ga je takoj poslal v prognanstvo v ohridsko pokrajino, v Prespo, sam pa je plenil po Dalmaciji tja do Zadra. Vladimir se je v temnici postil in molil. Prikazal se mu je angel in mu naznanil rešitev in končno mučeniško slavo. Nekega dne je sv. Duh nagnil carjevo hčer Kosaro, da je poprosila očeta, naj bi ji dovolil iti z deklami v ječo jetnikom umivat glavo in noge. Oče ji je dovolil. Ko je izvrševala plemenito delo, je ugledala Vladimira, ki je bil lep, ponižen, krotek in skromen in poln modrosti Gospodove; ustavi se ob njem in izpregovori z njim. Zdel se ji je njegov govor slajši od medu; ne torej iz poželjenja, ampak ker se ji je smilil v svoji mladosti in lepoti in ker je slišala, da je kralj in kraljevskega rodu, ga je vzljubila, pozdravila in odšla. Hoteč ga rešiti, se je vrgla carju pred kolena in rekla: „Oče in gospod, vem, da mi hočeš dati moža; ali mi daj Vladimira jetnika, ali me vidiš prej mrtvo, nego da si vzamem moža.“ Car je silno ljubil svojo hčer in ker je vedel, da je Vladimir kraljevske krvi, se je razveselil in privoščil; dal je Vladimira kraljevsko obleči, ga poljubil in mu dal hčer za ženo. Samuel je zeta postavil v kraljevsko čast njegovega očeta in mu izročil ozemlje mesta Drača.

¹ To je današnje selo Oblika na desnem bregu Bojane.

V tej kroniki pa ni opisana samo ta epizoda, ki jo je posnel Svetec, marveč tudi nadaljnja usoda Vladimirova. Bizantinski cesar je nahujskal Kosarinega bratranca Vladislava, da se je nasilnim potom polastil bolgarskega prestola in se skušal iznebiti seveda tudi Vladimira. Povabil ga je k sebi v Prespo. Kosara je svarila Vladimira, naj ne hodi, ker je slutila zlo, a šla je mesto njega sama. Vladislav pa je nadaljeval svoja vabila in s svetimi obljubami končno zvalil k sebi tudi Vladimira. Že na poti v Prespo so ga Vladislavovi najemniki iz zasede hoteli napasti, a so pobegnili, ko so videli, da ga spremljajo in ščitijo angeli. V Prespi je šel Vladimir najprej v cerkev, da se pokloni Bogu; a obstopili so ga bolgarski vojniki in ko je hotel iz cerkve, so ga ubili dne 22. maja 1015. Bil je v cerkvi pokopan in ob grobu so se godili čudeži. Vladislav se jih je ustrašil in je zato Kosari dovolil, da spravi njegove zemske ostanke, kamor hoče. Kosara jim je dala počivališče v cerkvi Matere Božje v Krajini. Narod roma vsako leto 22. maja na njegov praznik tja. Kosara je v samostanski pobožnosti sklenila življenje istotam in je pokopana ob vznožju svojega moža.

Vladislav je prišel z vojsko v Vladimirovo deželo in pred Drač. Tu se mu je med obedom prikazal angel-vojniki v podobi Vladimira, ki ga je prebodel, da se je zgrudil mrtev na telesu in duši.

Tega drugega dela povesti o Vladimiru in Kosari Svetec ni obdelal. Njemu pač ni šlo za legendarnost, ki zahteva mučeništvo in posvetitev svetnika, marveč za posvetno javno vrednost sporazumljenja obeh vladarjev. V tem oziru nudi ravno prvi del povesti s svojim pomirljivim koncem ideal, dočim končuje drugi s težko disharmonijo. Kako je Svetčeva povest prilagodena posebnostim novejših časov, se vidi iz tega, da je v njej pozorišče pomaknjeno z zapadnosrbskega ozemlja (Ohrida, Skader, Drač) na iztok, ob reko Timok, med mesti Belgrad in Trnovo.

Seveda je vprašanje, ali je Svetec sploh poznal celotno legendo. S tem smo se dotaknili vira, ki ga je Svetec rabil za svojo povest. Umetno je bila legenda često obdelana v srbsko-hrvatski literaturi.

Že okoli 1700 je spljetski pesnik Jerolim Kavanjin povest o Vladimiru in Kosari vplel v svojo „velepesem“: „Poviest vangjelska bogatoga a nesrečna Epulona i ubogoga a čestita Lazara.“¹ V 13. spevu tega religiozno-didaktičnega epa se opevajo slovanski kralji in takoj v začetku je zgodba o Vladimiru in Kosari. Pol stoletja

¹ Izdala Jugoslovanska akademija, 1913.

mlajši je Andrija Kačić Miošić; v svojem „Razgovoru ugodnom naroda slovinskoga“ ima tudi našo legendo v prozi in verzih. Dočim Kavanjin sploh ne imenuje krajev, pravi Kačić, da je Samuel poslal Vladimira zvezanega v Bolgarijo in da ga je Vladislav dal ubiti v Preslavi; sicer pripoveduje vse kakor pop Dukljanin. Srbski zgodovinar Jovan Raić, ki je l. 1794 na Dunaju izdal veliko „Istorijo raznih slavenskih narodov“, poroča tudi o Vladimiru in Kosari ter imenuje kot vire med drugimi Mavra Orbinija in Dufresna, ki pa sta oba zopet rabila Dukljanina. Zlasti Raić je bil glavni vir poznejšim umetnim pesnikom, ki so obdelovali to snov.

Razen nekaterih malovrednih pesmi in poleg pripovedke Štefana Sremca (1888) je tu omeniti zlasti dramo.¹ V začetku romantizma je Lazar Lazarević prvi napisal dramo: „Vladimir i Kosara“ (1829) v 3 činih. Njegova drama se začne s hipom, ko se Vladimir vdaja Samuelu, torej se vse razen začetka godi v Samuelovi prestolnici. Kosara vzljubi jetnika Vladimira brž ob njegovem prihodu, ne torej šele v temnici. Car vidi v snu spasitelja svoje oblasti in pozneje spozna v njem srbskega vojvodo Ljubivoja, ki je prišel na Bolgarsko za svojim kraljem. — Lazarevićev vrstnik Jovan St. Popović je dramatično obdelal drugo polovico legende, mučeniško smrt Vladimirovo, z naslovom: „Vladislav“. Peter Preradović je to „dalmatinsko“ snov v svojem opernem libretu (izšlo posmrtno l. 1873) znatno izpremenil.

Iz pravkar podanega pregleda literarne obdelave naše snovi se vidi, da bi Svetčevim izpremembam najbližje stala drama Lazara Lazarevića. To bi nam mogel biti kažipot za smer, kjer naj iščemo Svetčev vir.² Na tak jugoslovanski vir kažeta tudi dikcija in jezik Svetčeve povesti. Res je, da je v dobi njenega nastanka v našem jeziku vladalo močno „iliriziranje“, vendar se mi zdi, da si moremo nekatere posebnosti Svetčeve povesti tolmačiti le, ako si mislimo, da je na pisatelja vplival konkreten jugoslovanski vzorec; izmed oblik mi je tu najpomembnejša „Samužl“. Prav zelo spominjajo jugoslovanskih narodnih pesmi izrazi, kakor: nevera = nezvestoba, cesarski beli dvorci; obdaruje svate, koga z lepim orožjem, koga z dragoj obleko itd.

¹ Andrija Gavrilović v „Brankovem kolu“ XVIII, str. 57 sl.

² Nemška pesem „Wladimir und Cossara“, ki jo je v „Illyrisches Blatt“ 1831 (štev. 49) priobčil J. N. Aschmann, riše od začetka jetništvo Vladimirovo, prikazen angelovo, Kosaro pred Vladimirom, njeno prošnjo do očeta in očetovo privolitev. O prejšnjih in poznejših dogodkih ni v pesmi ničesar; dodana pa je zgodovinska opomba.

Snov o Vladimiru in Kosari pa se ni popularizirala le v novi književnosti, ko jo je romantika prevzela iz kronike, ampak je očitno bila popularna že sredi srednjega veka, predno je bila sprejeta v kroniko popa Dukljanina. O tem nam poroča ta kronist sam, ko pravi, da kdor bi se hotel podrobneje poučiti o vrlinah in čudežih sv. Vladimira, naj čita „zgodovino njegovih činov, kjer so njegova dejanja po redu popisana“. Za cerkveno proslavo sv. Vladimira je zaslužna zlasti grška cerkev. Ohranila se je krajša grška legenda, bile so pa tudi grške pesmi o Vladimiru. Zdi se, da je motiv prešel tudi v narodno poezijo. „M. S. Srpkinja“ je 1854 natisnila pesem, ki jo je slišala v svojih sremskih krajih, pesem o vladarju-zlikovcu, carju Samuelu, ki je hotel usmrtiti svojega nečaka, sina gospe od Hercegovine, a mu končno prizanese ter mu zapusti carstvo. Še okoli 1890 je neki rapsod sredi Srbije pel pesem o Vladimiru in Kosari, ki se močno krije s Kačičevo (Jagičev „Archiv“ XIII, str. 632.).

Morda smemo reči, da je ta zgodovinski dogodek najstarejši, ki ga je obdelala srednjeveška književnost; vsekakor pa se ga je brž lotila novodobna romantika.

Na to tisočletno tradicijo Vladimira, Dukljanskega kralja, spominja še dandanes samostan blizu Elbasana v Albaniji, imenovan po njem. Mestu Draču je Vladimir patron in v Ulčinju je cerkev njemu posvečena. Stara „Marijina cerkev“ v Krajini je dandanes ruševina; v okolici bivajo mohamedanski Arbanasi. Hrani se še „Vladimirov ali Krajinski križ“, s katerim je baje ohridski nadškof zavaral Vladimira, da se je odzval zvijačnemu Vladislavovemu pozivu. S tem križem romajo leto za leto o binkoštih mohamedanci, pravoslavni in katoličani teh krajev na visoko goro Rumijo, rano pred zoro, da bi pred solncem bili na gori, od koder se razgrinja veličasten razgled preko Skaderskega jezera, preko črnogorskih in albanskih planin.¹

¹ Const. Jireček, Geschichte der Serben. I, str. 207—208.

Stanko Svetina:

Samogovor.

Danes sva šla s Kristino na sprehod. Nisva bila sama: ona je peljala pred seboj ličen otroški voziček, kjer je sedel udobno kakor grof mali Marko, njen enoletni sinko. Brbral je nekaj sam zase, ličeci sta mu rdeli in mahal je z ročicami po zraku, kakor bi hotel zagrabit snežinko, ki je priplesala mimo njegovega drobnega noska. Ves obdan od mehkih blazinic in toplo zavit v rdeč kožušček se je zdel, da je silno zadovoljen. Mamica mu je popravila zdaj blazinico pod hrbtom, zdaj volneno pleteno kapico na glavi in ga je obsladkala z najnežnejšimi priimki, ki jih more dati mati svojemu ljubljencu. Zdajpazdaj se je sklonila nad voziček in mali Marko je dobil poljub malinjih usten.

A jaz, ki sem šel poleg Kristine, sem govoril mladi mamici:

„Bodi potolažena, Kristina, ne bo preteklo eno leto in Marijan se povrne, tebi v veliko srečo in meni v srčno zadovoljstvo. Vojna ne more več dolgo trajati in ujetniki pridejo domov.“

„Ah, da bi bilo že skoraj, da bi že bilo!“ je vzdihnila Kristina in v njenih lepih rjavih očeh se je porodilo hrepenenje in sanjavost. Meni pa se je zdelo, da sem storil greh, smrtni greh, ki ga ni mogoče izbrisati. Ah, kako dobro vem, da je moj prijatelj Marijan padel tam na bojišču, da mu je krogla predrla in razmesarila srce, da se je zgrudil na tuji zemlji, daleč od svoje ljubice in domovine in staršev in da mu je angel smrti zatisnil oči. Ah, kako dobro vem to, a vendar moram govoriti drugače. Moram lagati, ker jo — ljubim. Čudno in silno grenko je, če mora biti človek pošten in lopov obenem in še hinavec povrhu. In vse to radi ljubezni. S kako zadovoljnim nasmehom sem gledal dvoje ljubečih src v času, ko je bil moj zvesti prijatelj pri nji, ko je objemal z desnico nje vitko telo, ko ji je s poljubi zasipal rubinasta ustna. Z zadovoljnim pogledom sem zrl na obadva, a globoko v srcu, tu notri v prsih je peklo, peklo. V mojih očeh je bilo celo nekaj očetovskega in prijateljskega in njegova ljubica sta me obdarila z zaupanjem, ki se je zrcalilo v njunih pogledih.

In vendar nisem mogel ravnati drugače, zakaj Marijan je bil moj prijatelj, moj dobri, zvesti prijatelj in ne vem kaj še vse. In zato sem se zaprl. Zaklenil sem to ranjeno srce, naj na skrivnem

izkrvavi, brez prič in brez solznih besed. Težko je bilo to, težko je bilo.

On je odšel, poklicala ga je vojna, a jaz sem ostal. Da bi bil ostal sam! Poleg mene je bila tu Kristina, ki mi jo je prijatelj izročil v varstvo, predno je odpotoval. „Mojega zaupanja si vreden, poznam te kot poštenjaka“ . . . Tako je govoril, a meni je krvavelo srce, ker sem spoznal, da ga imam rad in da bom ravnal po vesti, po svojem poštenju, na katerega doslej še ni padel niti najmanjši madež. Vedel sem to, a vedel sem tudi, da ljubim Kristino.

In potem? Mesec, štirinajst dni ali vsaj en teden časa naj bi dodelila usoda obema; morda bi bilo zanje in zame boljše. Tako pa je prišlo še to. Takojšen odhod, da se še poročiti nista mogla, in sedaj ta mali Marko!

Razumem Kristino. Ona me potrebuje sedaj bolj nego kadarkoli. V takih okoliščinah je resničen prijatelj neprecenljiv. Treba jo je varovati pred obrekovanjem, skratka, stati ji moram na strani, obnašati se moram kot pravi prijatelj njega, ki je odšel in mi v varstvo izročil svojo ljubljenko. Da, da, vse to bi bilo lahko, če je ne bi jaz ljubil. A drugače? Stojim na razpotju: ali zavreči ljubezen ali poštenje. Kako lahko bi mi bilo, če bi vedel ali poznal kakšno pot za tem razpotjem! A te poti ni, jaz je ne poznam.

Že leto dni ni pisal, nikakega glasu ni o njem in jaz moram govoriti Kristini, da je zdrav, da se povrne, da se kmalu povrne. Moram ji tako govoriti, zakaj njene oči iščejo v mojih tolažbe in žarkov upanja.

A jaz jo ljubim tako iskreno, tako nesebično! Korakam poleg nje za vozičkom in ji pripovedujem:

„Že sedaj vidim vaju, Kristina, v tesnem objemu. Poljubujeta se in vajine oči so mokre veselja. Daješ mu malega Marka v roko, on ga prime, poljubi. „Ves je tebi podoben,“ reče in zopet poljubi otroka. In potem še tebe. In ti? „Kako dolgo sem te čakala, tresla sem se zate, noči moje so bile polne solz. In sedaj si tu, sedaj si moj, moj!“ A jaz, Kristina, stojim ob strani in srce se mi smeje široko od vajine sreče. Kmalu pride ta čas, morda je že pred vrati in jaz te popeljem njemu v objem.“

In Kristina mi odgovarja: „Lažje mi je pri srcu, ko govoriš te besede. Edino ti si moj pravi prijatelj, ti me tolažiš v moji nesreči. Edino ti veš, kako ga imam rada, kako hrepeni po njem moja duša. Moja ljubezen je velika in nihče drug ne more imeti te ljubezni kot on, sam on. Ah, kaj bi bilo, če se ne bi povrnil? Ne

morem si misliti kaj takega! Eno pa je, kar vem: ljubila ne bi nikogar več in če bi se s kom poročila, bi mu lagala, kadar bi mu rekla, da ga ljubim. Samo Marijan, samo Marijan je vreden moje velike ljubezni.“

Žge me v prsih, žerjavico nosim v srcu. Zakaj pripoveduje te besede, ki govorijo, ki dokazujejo, da sem daleč od njene ljubezni, tako daleč. Ne maram več teh njenih izbruhov ljubezni do njega. Zdi se mi, kakor bi mi nevidna roka polagoma porivala oster meč v srce.

In vendar jo moram tolažiti, ko bi bil sam najbolj potreben tolažbe. Govoriti moram o ljubezni drugih, svojo moram skrbno zakrivati in se varovati, da je ne razodenem s kako neprevidno besedo, ki bi prišla iz srca.

Kako dolgo bodo še trajale te muke, kako dolgo še? Ne vidim njih konca.

Glej, skozi okno žari jutranja zarja, a jaz še ne spim. Moje oči so trudne, a bolečina ne zatisne vek.

Kristina, Kristina!

Fran Albrecht:

Na vrtu višnjevih nebes ...

Na vrtu višnjevih nebes
vzcvetele so rože zlate.
Te rože so, Anica, zate
in zame vzcvetele nocoj.

Za najino krasno ljubav
te rože je Bog zasejal,
vsem daljam je zarje prižgal,
da svetijo nama nocoj.

Nocoj je ves svet paradiž ...
Čuj! Strune srca mi zvenijo
najslajšo nocoj melodijo:
Postani mi žena nocoj!

Književna poročila

Dr. Jos. Gruden, Zgodovina slovenskega naroda, V. zvezek. Izdala Družba sv. Mohorja v Celovcu. 1915. Str. 689—872.

Letošnji zvezek dr. Grudnove zgodovine obsega predvsem nadaljevanje reformacije ter protireformacije. V posameznih poglavjih razpravlja pisatelj o razširjanju luteranstva v slovenskih deželah, o kmečkem uporu leta 1573, o turških bojih v Hrvatski krajini, posebno o bitkah pri Budačkih in Sisku, opisuje nadalje škofa Tavčarja, navaja zanimivo vizitacijsko poročilo oglejskega patrijarha Barbaro, popisuje delovanje nadvojvode Ferdinanda ter škofov Stobeja in Hrena, delovanje reformacijskih komisij ter konec verskih bojev. Na koncu zvezka govori še o II. vojni z Benečani, o delovanju jezuitov in kapucinov ter o katoliškem slovenskem slovstvu.

Nekateri oddelki letošnjega zvezka niso tako skrbno obdelani kot druga leta. Predvsem velja to za enajsto poglavje, kjer je ponatisnjena skoro preveč krajevnega drobiža, kjer pa pogrešamo obširnejšega enotnega poročila o razširjanju protestantizma. Nova vera je zašla med vse stanovce: plemstvo je bilo skoro popolnoma poluteranjeno, meščanstvo v velikem delu, posebno v gorenjskih mestih, v Ljubljani, Idriji, Celovcu, Beljaku, Celju itd. Tisti del meščanov, ki se ni očitno prišteval luteranstvu, pa tudi ni bil naklonjen katoliški veri. Nova vera je v precejšnji meri zašla tudi med duhovništvo, višje (škof Kacijanar, Montagnana) in nižje. Med kmečkim prebivalstvom v celoti luteranstvo ni bilo razširjeno, pač pa v posameznih občinah. Da se ni bolj razširilo, je vzrok največ socialno nasprotje med kmetom in grajščakom — širiteljem luteranstva. Kmet, zatiran od grajščaka, ni hotel spremeniti vere na ljubo svojemu zatiralcu. Večina predikantov je bila toliko izobražena kakor tedanji katoliški duhovni. Za svoje prepričanje so se pošteno trudili in tudi veliko pretrpeli. Posameznim odličnejšim predikantom bi bil Gruden lahko posvetil malo več prostora.

Od leta 1580 začne protestantizem pri nas padati in boj proti njemu postaja vedno ostrejši. Država in cerkev ga bojujeta skupno. Začne ga nadvojvoda Karol, odločno nadaljuje Ferdinand, oba podpirajo škofje in jezuiti. Upirajo se jim deželni stanovi, ki pa postopajo nedosledno in se umikajo korak za korakom. Po Grudnovih izvajanjih je pri nas v protireformacijski dobi največji in najvplivnejši ljubljanski škof Janez Tavčar in ne, kakor se navadno piše, Tomaž Hren. Z zadnjega je strgal Gruden precej sijaja. Vse kar hoče Hren začeti, se mu ponesreči: pesmarica, tiskarna in posojilnica. Hren postopa proti kmetom in varuje le meščanske koristi. On nasprotuje slovenskim pridigam pri jezuitih. Izkazal se je Hren le pri reformacijskih komisijah, kjer je nasilno zatiral protestante, razdiral njih cerkve in šole, razstreljeval pokopališča in sežigal knjige. Hren je izvrševatelj tega, kar so mu drugi naročili. Drugačno sliko dobimo pa o škofu Tavčarju. On je zasnova protireformacije, spravil jezuite v Ljubljano, se trudil za ustanovitev novih škofij v Gorici in Velikovcu, nastopal proti protestantskim sodnikom in županom in se posebno prizadeval za pokatoličanje mest in trgov. Kot tajni svetnik in namestnik nadvojvode v Gradcu je vplival na vse slovenske dežele in ne samo na Kranjsko kakor Hren. Njegovo obzorje je veliko širje kot Hrenovo. Poraz Čehov na Beli gori leta 1620 je pospešil tudi pri nas konec verskih bojev. L. 1628 so se morali izseliti

protestantski plemiči in s tem konča protestantizem pri Slovencih. Le pri delu ogrskih Slovencev se je še ohranil in v koroški slovenski občini Zagoriče v kanalski dolini. Ob sklepu protestantske dobe bi pričakovali, da bo napisal Gruden par odstavkov o pomenu protestantizma za Slovenstvo. Menda namenoma ni hotel o tem razpravljati. Povedati bi bil moral, da nas je učila reformacija brati in pisati v domačem jeziku, da je šele ona opozorila na slovenski jezik, in da smo tedaj prvič aktivno nastopili na slovstvenem polju. Pokazati bi bil moral Dalmatinsko biblijo poleg Hren-Čandikovih „Evangelijev in listov“ in povedati, da so izdali slovenski pisatelji kot protestantje v malo letih 50.000 slovenskih knjig. Lahko bi bil tudi povedal, da Trubar kot reformator ne dosega sicer Lutra ali Husa ali Wiclifa, da pa je kljub temu njegov nastop tudi pri nas pomenil boj za svobodno mišljenje in razmišljanje. Gruden trdi, da se začenja za nas z nastopom Hrenovim nova kultura in sicer katoliško-romanska. Nova kultura se res začenja in sicer katoliška, romanska in nemška, a ne slovenska. Kolikor se je še gojila slovenščina, je bil skoro sto let le vpliv protestantizma. — V četrtem zvezku je našteval Gruden razne vzroke protestantizma. Da je bila katoliška duhovščina sama kriva največ, je tedaj le mimogrede omenil. Sedaj koncem knjige pa mora javno priznati, da je duševna in nravna propalost duhovščine tekom 16. stoletja dala največ povoda, da je luteranstvo uspešno prodiralo (str. 855). Tudi Grudnova knjiga nam nudi o samostanskem življenju na Slovenskem jako žalostno sliko, dasi je Gruden v tej knjigi marsikaj izpustil ali le mimogrede omenil, kar je drugod obširneje razpravljal.

Sredi najživahnejšega delovanja slovenskega protestantstva se je začel zopet dvigati slovenski in hrvatski kmet ter aktivno posezati v tedanje socialne in politične razmere. Leta 1573 je izbruhnil veliki slovensko-hrvatski kmečki upor. Gruden ga opisuje obširno in jako simpatično. Prav izvaja Gruden, da veliki upor leta 1573 ni zgolj socialnega in gospodarskega značaja, temveč tudi političnega. Slovenski in hrvatski kmet mislita prva na narodno avtonomijo: za vse slovenske in hrvatske pokrajine naj se ustanovi v Zagrebu skupna cesarska vlada, odvisna samo od cesarja. Koliko življenja in agilnosti pomenja 16. stoletje za Slovence! K popisu turških bojev naj bi pridejal pisatelj majhen zemljevid, vsaj takega, kakršnega je narisal za kmečke upore.

J. Breznik.

„Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti“ v Zagrebu je izdala drugo serijo svojih publikacij za leto 1914. Poročam tu o knjigah, ki spadajo v histor.-filološki in filozofično-juridični razred akademije.

„Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije“ (XII. zvezek, v. 80. 775 str.), ki ga je prej urejeval T. Smičiklas, je uredil arhivski tajnik Emilij pl. Laszowski. Ta obsežni zvezek obsega listine od 1351—1359.

„Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika,“ ki izhaja že od l. 1881, urejuje sedaj novi predsednik akademije, Tomo Maretić. Obširno zasnovano delo je dospelo do besede „nažvokati se“.

Akademik Vladimir Mažuranić je izdal peti zvezek juridično-jezikovnega slovarja: „Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik“.

„Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium“ (vol. XXVII) prinašajo pisma opata Štefana Gradića Dubrovčana, pisana senatu republike dubrovnike, ki jih je priobčil in z obširnim uvodom opremil letošnji rektor univerze dr. Körbler. Št. Gradić (roj. 1613) nam je bil do zdaj najbolj znan kot izdajatelj Palmotićeve „Kristijade“. Iz pričujoče publikacije pa spoznavamo

v njem spretnega diplomata, ki je svoje rodno mesto zastopal pri rimski kuriji in si je pridobil pri papežu dober glas zlasti tudi kot odličen latinski pesnik.

„Rada“ je izšla 205. knjiga. Dr. Ivan Kasumović je zaključil svojo študijo o vplivu staroklasičnih pesnikov na dubrovniško lirsko poezijo (str. 1—117). Take razprave so kočljive zlasti zato, ker so brezdvomni tudi vplivi italijanske književnosti na dubrovniško literaturo ter je vsled tega često težko reči, ali so Dubrovčani bili pod direktnim vplivom staroklasičnih pesnikov, ali pa so ti na nje delovali le po posredovanju italijanske renesance. Kasumović ustalja v svoji študiji sledeče rezultate: Dubrovniški pesniki so bili klasično izobraženi, vendar so poznali rimsko književnost mnogo bolj nego grško. Dokler je dubrovniška književnost cvela (v 16. in 17. stoletju), so staroklasični vplivi pri najboljših pesnikih, močnejši nego pri diletantih. Ko je propadala (koncem 18. stoletja), so pesmarji podlegli takim vplivom baš zato, ker so bili slabi pesniki in niso imeli samotvorne sile. Svoje vzore so si dubrovniški liriki izbirali brez pravega okusa: za staro eolsko liriko se ne brigajo; o Pindaru ni sledu, pravzaprav tudi o Anakreontu ne; Teokrit je deloval preko Vergilija. Sledove najdemo vsem rimskim lirikom od Katula do Klavdija Klavdijana. Za liriko, ki ji ni ljubav predmet, ne marajo; dobrega satirika, ki bi nam dal izrazito socialno sliko svojega časa, Dubrovnik nima; reflektivni značaj Horacijeve lirike se Dubrovčanom ni prilegal. Dubrovniška ljubavna poezija ni tisti iskreni izraz konkretnih čustev, često zelo čutnih, ki jih kaže rimska lirika. Ovidij je sicer glavni vzor dubrovniške erotike, a bolj njegove „Heroide“ nego „Amores“, kjer je lascivnost večja. Tibulov in Propercijev vpliv je bil majhen, enako Katulov. Močan je pa vpliv Vergilijev in sicer v pastirski poeziji. So slučajji, da so dubrovniški pesniki prepesnili cele latinske ali grške pesmi. Včasih so prevzeli le idejo ali kontaminirali misli več pesmi, drugič zopet so posneli le poedine misli, opise in slike in seveda trope in druge pesniške okraske. Vse te vplive si je večinoma tolmačiti kot nezavedne učinke staroklasične poezije na ljudi, ki so bili v njej dobro načitani. Ne da se tajiti, da so neki slučajji zares plagijati, samo da v onih časih plagijatsvo ni imelo take odioznosti na sebi kakor dandanes. — Dr. Iv. Strohal priobčuje razpravo o individualni lastnini pri Irokezih. Irokezi so bili ameriški „narod“, ki je v 16. in 17. stoletju živel in bil „bič božji“ v pokrajini današnjega New-Yorka. Ali ni ta predmet nekoliko oddaljen od Jugoslovanske akademije? Ni; zato ne, ker razni „učenjaki“, kjer nimajo drugih argumentov in primerov o primitivnih pravnih uredbah, omenjajo vedno Irokeze 17. stoletja in — današnje južne Slovane. Strohal razčinja poročila zlasti o irokeških narodnih zadrugah. Ta poročila so silno nezanesljiva in izvirajo deloma iz najboljšega idilskega epa največjega ameriškega pesnika Longfellowa („Song of Hiavatha“), ki je vsakemu ameriškemu izobražencu znan izza mladih let in mu rano vcepi predsodke o idilskih družabnih razmerah takozvanih Indijancev. Namerna dr. Strohal je bila pokazati, kako lahkomišelnost se postopa pri prikazovanju primitivnih razmer „divjih“ narodov. Saj moreš čitati celo o današnjih Jugoslovanih, da se v mnogih okrajih „Srbije, Kroacije in avstrijske Slavije“ zemljišče skupno obdeluje za vse selsko prebivalstvo in da se samo dohodek vsako leto deli, „ali da ima v nekem kraju „Ilija Herceg“ hišni gospodar od davnine v župi (= zadrugi) vso očetovsko in svečeniško oblast. Po strani osvrkuje pisatelj tudi naše ljudi polpreteklih dob, ki so toliko sanjarili in pisarili o idili zadrug itd. — Prof. Gj. Körbler je priobčil četvero prispevkov o Gunduliču in njegovem „Osmanu“. Dosedanja trditev, da je Gundulič bil učeneec jezuitskih šol, je kriva; zakaj v dobi Gunduličevega razvoja (v prvi polovici 17.

stoletja) jezuiti še vobče v Dubrovniku niso imeli šol. V zapisnikih dubrovniškega senata se o jezuitih poroča sicer prvič že 1583, a Dubrovčani se niso posebno trgali za nje; zasebno se je mudil pač mimogrede kak jezuit v Dubrovniku, a šolo je red dobil v mestu šele 1658. Drugo vprašanje, ki ga rešuje prof. Körbler, je o virih, ki jih je rabil Gundulić za svojega „Osmana“. Doslej se je mislilo, da so mu med drugim služila poročila dubrovniških poslancev v Carigrad; Körblerju se je posrečilo, v dubrovniškem arhivu najti pisma, ki kažejo, da je bil dubrovniški senat sprti natančno poučen o carigradskih dogodkih. Manjkajo pa ravno poročila o l. 1621/22. Körbler ugiblje, da so ta poročila iz arhiva izginila prav radi „Osmana“ in sicer najbrž pred 100 leti, ko se je zadnji tajnik republike dubrovniške Volantić bavil s študijami o Gundulićevem epu. Nadalje razpravlja pisatelj o tem, ali znani dopolnitvi „Osmana“, Sorkočevićeva in Mažuranićeva, naravno nadaljujeta niti dogodkov, ki jih je v prvih spevih zasnoval Gundulić. Pri tem vprašanju, ki sta se z njim že pred desetletji obsežneje bavila zlasti Pavić in Marković, razkriva Körbler nesoglasja dopolnkov z Gundulićevim zasnutkom. — Prof. T. Maretić je priobčil tri majhne priloge o naši narodni epiki: priča o hudobnem sinu; kdo je Ivan Senjamin; priča o obriti bradi.

V „Zborniku za narodni život i običaje južnih Slavena“ (knjiga XIX., zv. 2), ki ga ureja prof. dr. Dragotin Boranić, se nahaja konec narodopisne monografije o Samoboru, ki jo je sestavil tamošnji nadučitelj Milan Lang. Ta monografija, ki obsega v posebnem odtisku nad 1000 strani, utegne biti izmed najboljšejših takih spisov. Slovence zanima tem bolj, čim bliže je Samobor kranjski deželi. Samoborci poznajo izmed vseh sosednjih dežel najbolj Kranjsko, kamor zahajajo v trgovskih, obrtnih in drugih poslih; „Kranjec“ in „Slovenec“ sta jim identična. Seveda pred železnicami je bil promet Samobora s slovenskimi deželami še čisto drugačen nego dandanes. Ves promet je šel takrat iz Samobora preko Ljubljane v Trst; štajerski „kirijaši“ (vozniki) in gorenjski flosarji so polnili samoborske prodajalne in gostilne; dandanes Štajerec in Gorenjec komaj znata za Samobor. Politično je bil Samobor s Kranjsko zvezan za francoske okupacije pred 100 leti. Spominov na francosko dobo omenja pisatelj precej mnogo. Samoborci so takrat nosili še „kečke“ in glavnik v njih; morali so baje Francoze tudi zibati in odtod pregovor: „Mu bo predsedlo, kakor Francozom zibanje“. — Andrija Bortulin opisuje lov v Belem na Cresu, Ivan Zovko pa ženske rokotorine v Bosni in Hercegovini. Vladimir Ardalić podaja nekaj narodnih pripovedek iz Bukovice v Dalmaciji itd. — Urednik Boranić poroča obširneje tudi o IX in X. letniku mariborskega „Časopisa za zgodovino in narodopisje“.

Dr. Fr. Ilešič.

Dr. Jos. Karásek, Počátky literárních styků česko-slovinských. Vlčkova Osvěta 1915, str. 799—807.

Znani češki slovstveni zgodovinar J. Karásek je objavil pismo M. Majarja-Ziljskega iz l. 1857, namenjeno J. Němcu, soprogu pisateljice Božene Nemcove, ki je takrat služboval kot prov. oficijal v Beljaku. Dopisu je Majer priložil nekaj beležk iz svoje zbirke slovenskih narodnih običajev, med njimi popis otroških iger; v njem govori o svojih literarnih načrtih in toži o neugodnih razmerah, v katerih živi. Objavitelj je dodal pismu obširen komentar.

Š.

Nekrolog

† **Luka Pintar.**

„Žal, da ne morem zaključiti svojih člankov »O krajnih imenih«, kakor sem želel; rad bi povedal našim jezikoslovcem še to in ono, mogoče bi nazadnje vendar kaj pomagalo, da bi se lotili tega predmeta z večjim preudarkom. Pa tudi Jagiću moram ostati dolžnik. Namenil sem mu za Archiv razlago o »korenu-lečenu« naše narodne pesmi, pa ne gre s pisanjem.“ Tako se je opravičeval s komaj slišno in pretrgano besedo, ko sem ga obiskal nekako pred tremi tedni. Vedel je, da ni več daleč trenotek, ki ga reši neznosnih muk, zato je poslušal besede tolažbe s tiho resignacijo in s stoičnim mirom. In vendar nisem mogel verjeti, da naj zaključim 35. letnik Zvona z nekrologom njegovega najvestnejšega sotrudnika. Po dolgotrajnem, silnem trpljenju je 7. decembra zjutraj izdihnil Luka Pintar, c. kr. ravnatelj licejske knjižnice, svojo plemenito dušo.

Pintar je bil doma iz Poljanske doline nad Škofjo Loko, ki je domovina naših Šubicev, pripovednika Tavčarja in drugih odličnih mož. Rodil se je v Hotavljah na Trati dne 15. oktobra l. 1857. V jeseni l. 1869 je prišel na ljubljansko gimnazijo, ki jo je dovršil julija 1877. Nato se je podal na graško vseučilišče, kjer je do l. 1881 poslušal klasično filologijo in Krekova predavanja iz slavistike. 28. oktobra 1883 je napravil izpit iz latinščine in grščine kot glavna predmeta z nemškimi in slovenskimi učnim jezikom. Po dokončanem poskusnem letu je od 1884—1890 služboval kot suplent na ljubljanski gimnaziji, dokler ni bil v jeseni l. 1890 premeščen kot pravi učitelj na novomeško gimnazijo, kjer je služboval celih osem let. To dobo je štel med najsrečnejšo svojega življenja. V juliju 1898 je dobil mesto skriptorja na ljubljanski licejski knjižnici ter je več let tudi poučeval po nekaj ur na teden na prvi drž. gimnaziji, dokler se knjižnica ni preselila v novo poslopje na Poljanski cesti in ni po smrti K. Stefana postal ravnatelj zavoda.

Svoje književne prvence je pošiljal Pintar z ljubljanske gimnazije Stritarjevemu Zvonu, ki je objavil l. 1876 šestero, 1878 enega in 1879 troje njegovih „Obrazov iz prirode“. To so večinoma leposlovnih poskusi na višini boljših domačih nalog, prepleteni z mnogimi pesniškimi citati. Skrival se je za inicijalkami S. P. H. (Svitoslav Pintar Hotaveljski). Za „Talijo“ je poslovenil Körnerjevo „Tonico“ (1880), Rosenovo „Nič otrok“, Görlitzovo veseloigro „Popolna žena“ (1888), Frerkingovo burko „Prijetno iznenadenje“ (1886) in priredil za tisk Gecljev prevod igre „Prepozno“. V mlajših letih se je poskušal tudi v verzih („Misli“ v Lj. zvonu 1886, 1888), ki razodevajo sicer resnega opazovalca življenja, toda manj spretnega tekmeča za pesniške lavorike.

Pintarjevo znanstveno delovanje se je gibalo skoro izključno v dveh smeréh: Prešeren in študije o krajnih imenih. Že l. 1893 je v obširni oceni dr. Tertnikove razprave o Prešernovem jeziku zahteval dobro urejeno izdajo celega Prešerna, opremljeno „s korenitim vsestranskim komentarjem“. Oskrbel je predvsem pravilno

besedilo pesnikovih umotvorov, ko se je l. 1896 „po daljšem prigovarjanju založnikovem in po daljšem pomišljanju in obotavljanju“ naposled vdal ter prevzel redakcijo Prešernovih poezij. Jeseni prihodnjega leta je izročil založniku rokopis, prirejen za tisk, ki je doživel čudno usodo, predno je mogel ob stoletnici pesnikovi iziti v znani Bambergovi krasotni jubilejski izdaji. Poleg te je založnik izdal Prešerna še v takozvani ljudski izdaji. Drugi (1908) in tretji tisk tega izdanja tiskarna uredniku ni niti prijavila, niti mu ga poslala v pregled, in tako je v tekstu precej napak v veliko nevoljo vestnega urednika. Nad 40 člankov je napisal Pintar o Prešernu, s katerim nam je pojasnil marsikatero stran pesnikovega življenja, njegove dobe in njegovih pesnitev. Mikala so ga vedno le težja mesta in treba je bilo često mnogo truda, da je prodril skozi trdo lupino do jedra; to so posebno pesnikovi epigrami in prigodnice. Od l. 1905 je izdajal v Zvonu „Sature“. Imel je namen, brez določenega reda razpravljati v njih razna tekstna in komentarna vprašanja iz Prešerna; v njih je združil deloma novih razlag, deloma starih, ki jih je bilo treba nekoliko popraviti.

Druga stran Pintarjevega intenzivnega znanstvenega dela so bile njegove študije o krajevnih imenih. Skoro nepregledna vrsta jih je. Priobčeval jih je v Izvestjih Muzejskega društva, v Carnioli, v mariborskem Časopisu, Planiskem vestniku, v Jagičevem Arhivu, največ pa v Ljubljanskem zvonu. Po svoji vsebinski važnosti zaslužijo te imenoslovne črtice, da se zberejo, uredijo in izdajo v ponatisu; saj v njih tiči poštenega dela nad dvajset let. — Našim slovníkarjem in jezikoslovcem v pretres je nabral „Slovarske in besedoslovne paberke“ in jih priobčil v matičnem Letopisu l. 1895 in 1898. Bil je devet let spreten urednik matičnemu Zborniku; v njem in po mnogih drugih publikacijah je priobčil marsikako slovstveno drobtinico.

Pintar je bil strog, a vedno stvaren kritik. To kažejo med drugimi njegove polemike z Bežkom, Peruškom, dr. E. Volčičem. Odnehal ni nikdar, ako je videl resnico na svoji strani. Odločno in vztrajno je zagovarjal svoje stališče v dolgoletni pravdi o rabi dovršnih in nedovršnih glagolov. V njej nastopa proti preganjanju dovršnikov in negovanju nedovršnikov za sedanjik. —

Tesni okvir nekrologa ne dovoljuje, da bi zadostno očrtal rajnega trajne zasluge na znanstvenem polju in mnogovrstno delovanje, ki je bilo v zvezi z rje-govim poklicem kot knjižničarjem; to se naj zgodi na drugem mestu . . . Pintar je bil odkrit in kremenit značaj, kakršne srečujemo dandanes le redko! Časten spomin plemenitemu in nesebičnemu delavcu!

Dr. J. Š.

Mestna hranilnica ljubljanska

:: Ljubljana, Prešernova ulica št. 3. ::

Največja slovenska hranilnica!

Denarnega prometa koncem leta 1914	K	740,000.000 —
Vlog koncem junija 1914 nad	„	44,500.000 —
Rezervnega zaklada	„	1,330.000 —

:: Sprejema vloge vsak delavnik in jih obrestuje po ::

4½%

brez odbitka. Hranilnica je **pupilarno varna** in stoji pod kontrolo **c. kr. deželne vlade**. Za varčevanje ima vpeljane lične

domače hranilnike.

Narodna knjigarna v Ljubljani

priporoča sledeče knjige:

Atila v Emoni. Romanca. Napisal Ant. Aškerc. Cena broš. 1 K 40 v, vez. 2 K 40 v, s pošto 10 v več.

Brodkovski odvetnik. Roman. Češki spisal V. Beneš-Šumavskiy. Cena broš. 1 K 50 vn., vez. 2 K. 50 vin., s pošto 20 vin. več.

Čez trnje do sreče. Roman. Spisal F. Senčar. Cena broš. 1 K 20 vin., vez. 2 K 20 vin., s pošto 20 vin. več.

Greh in smeh. Zabeljene in osoljene kratkočasnice. Zbral Tinček Hudaklin. Cena 1 K, s pošto 10 v več.

Gospod Žabar. Humoristično-satične in resne sličice iz sedanosti. Spisal Luigi Calco. Cena broš. 80 v, s pošto 10 v več.

Narodni kataster Koroške. Spisal Ante Beg. Cena 60 v, s pošto 70 v.

Gospod Bucek. Humoristično-satične in resne sličice iz sedanosti. Spisal Luigi Calco. Cena broš. 70 v, s pošto 10 v več.

Kralj Matjaž. Zgodovinski roman. Spisal Fran Remec. Cena broš. 2 K, vez. 3 K, s pošto 20 v več.

Lepi striček. (Bel-ami.) Roman. Francoski spisal Guy de Maupassant, prevel Oton Župančič. Cena broš. 3 K 50 v, vez. 4 K 70 v, s pošto 20 v več.

Ljubezen in junaštva strahopetnega praporščaka. Zgodovinska povest. Cena broš. 80 v, vez. 1 K 60 v, s pošto 10 v več.

Rienzi zadnji tribunov. Zgodovinski roman v dveh delih. Spisal Edward Lytton-Bulver. Cena 4 K, vez. 5 K 20, s pošto 20 v več.

Kmetska posojilnica ljubljanske okolice

registrovana zadruga z neomejeno zavezo v Ljubljani

:: obrestuje hranilne vloge po čistih ::

4³/₄ %

brez odbitka rentnega davka, katerega
plačuje posojilnica sama za svoje vložnike.

Posojilnica posojuje svoj denar na varna
kmečka posestva, radi tega je tudi ves
denar pri njej popolnoma varno naložen.

Gospodarstvo posojilnice vodijo gg.:

Ivan Knez, veletržec in velepos. v Ljubljani.
Andrej Šarabon, veletržec in pos. v Ljubljani.
Josip Lenče, veletržec in posestnik v Ljubljani,
Ivan Mejač, veletržec v Ljubljani,
Anton Pogačnik, posestnik v Spodnji Šiški,
Franc Jarc, posestnik v Medvodah,
Avgust Jenko, posestnik v Ljubljani,
Alojzij Vodnik, kamnosek in pos. v Ljubljani.

Rezervni zaklad K 800.000.—.

Upravno premoženje koncem leta 1912 K 19.000.000.

:::: **Ustanovljeno leta 1881.** ::::